

”SE OLI SEMMOSTA KANNATTELEVAA”

Perhetyön kohtaamisia ja kokemuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun
ja Espoon kaupungin yhteishankkeen opiskelijatyöstä

Janna Granholm,
Petralliina Kaitainen
ja Miia Korttila

”SE OLI SEMMOSTA KANNATTELEVAA”

Perhetyön kohtaamisia ja kokemuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun
ja Espoon kaupungin yhteishankkeen opiskelijatyöstä

Janna Granholm,
Petralliina Kaitainen
ja Miia Korttila
Opinnäytetyö, syksy 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon
nuorisotyönohjaajan
virkakelpoisuus
Sosionomi (AMK) + kirkon
varhaiskasvatuksen ohjaajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Granholm, Janna; Kaitainen, Petraliina ja Korttila, Miia. ”Se oli semmosta kannattelevaa” – Perhetyön kohtaamisia ja kokemuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Espoon kaupungin yhteishankkeen opiskelijatyöstä. Diak Kauniainen, syksy 2014, 76 s., 8 liitettä.

Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus, sosionomi (AMK) + kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata Espoon kaupungin ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Kauniaisten toimipisteen ennaltaehkäisevän perhetyön yhteistyöhanketta (TOP). TOP -hankkeessa opiskelija voi suorittaa osan Lapsi- ja perhetyö I (LAP) -opintokokonaisuudesta tavoitteellisena opiskeluna työelämän osaamisympäristössä, Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyössä. Hankkeessa mukana olleet opiskelijat kävivät opiskelijapareina perheessä kerran viikossa vähintään kahdeksan viikon ajan.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka tehtiin toimintatutkimuksellisella otteella. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää yhteistyön hyötyjä ja haasteita, hankkeessa mukana olleiden perheiden ja opiskelijoiden kokemuksia sekä edellisten pohjalta hankkeen ja perhetyön kehittämisen mahdollisuuksia. Hankkeeseen osallistuneita tahoja haastateltiin prosessin eri vaiheissa. Työntekijöiden haastattelut toteutettiin puolistrukturoitujen kyselyjen avulla. Perheiden ja opiskelijoiden haastattelut tehtiin teemahaastatteluina.

Tutkimuksessa selvisi, että hanke koettiin kaikkien osapuolten mielestä positiivisena ja yhteistyö eri toimijoiden välillä sujui hyvin. Opiskelijoiden kannalta yhteistyö työelämän kanssa vahvisti ja tuki teorian osaamista sekä kasvatti ammatillista osaamista. Kehitysehdotuksena toivottiin enemmän teoriaopetusta puheeksi ottamisesta, tavoitteiden asettamisesta ja perhetyöstä yleisesti.

Perheohjaajat kokivat erityisen tärkeäksi, että opiskelijoiden kautta perheen tilanne tulee enemmän näkyväksi ja avun saaminen kohdentuu paremmin. Perheiltä saadun palautteen mukaan lapset viihtyivät hyvin opiskelijoiden kanssa. Perheissä koettiin, että hanke antoi kannattelevaa apua arjen jaksamiseen ja opiskelijoiden käyntikertojen tuntimäärää haluttiin nostaa.

Asiasanat: Ammatillinen identiteetti, ennaltaehkäisevä perhetyö, perhetyö, puheeksi ottaminen, vanhemmuuden tukeminen, varhainen tuki, työelämän osaamisympäristö

ABSTRACT

Granholm, Janna; Kaitainen, Petraliina and Korttila, Miia

"It was somehow supportive" – Encounters and experiences in the collaboration project between the City of Espoo and Diaconia University of Applied Sciences in Kauniainen. 76 p., 8 appendices. Language: Finnish.

Kauniainen, autumn 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to describe a collaboration project (TOP) between the City of Espoo and Diaconia University of Applied Sciences in Kauniainen. In this project students were able to accomplish a part of Diak's Child and family work study module in working environment. Families came to this project through early-phase family work of the City of Espoo. Eight students worked in pairs in four families during a ten week period.

This thesis was a qualitative study with action research approach. The main objective of this thesis was to clarify TOP-project's benefits and challenges and the experiences of the families and the students involved in the project. Teachers, family workers, students and the families were interviewed in different phases of the process. Through the study results it is possible to develop the TOP-project and family work.

Research showed that all the parties involved had positive attitudes towards the project and that the collaboration functioned well. According to the results, working in the families strengthened and supported students' theory base and increased their professional know-how. Family workers thought the most important result of TOP-project was the information which helps to allocate the support of the families. The families indicated that they received support for the challenges of every day life and the children felt comfortable with the students.

Keywords: Early-phase family work, early intervention, family work, professional identity, supporting of parenthood, taking up worries, working environment

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 PERHETYÖ	9
2.1 Perhetyön ja sen koulutuksen historia	9
2.2 Perhetyö nykypäivänä ja sitä ohjaava lainsäädäntö	12
2.3 Perheiden monimuotoisuus	14
3 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	16
3.1 Ennaltaehkäisevän perhetyön kentät	16
3.2 Vanhemmuuden tukeminen perhetyössä	19
3.3 Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen	21
3.4 Puheeksi ottamisen menetelmiä perhetyössä	23
4 ESPOON KAUPUNGIN LAPSIPERHEIDEN PERHETYÖ	27
4.1 Espoon kaupungin toteuttama työ	27
4.2 Ammatillisuus perhetyössä	29
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
5.1 Aikaisempia tutkimuksia	33
5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	34
5.3 Yhteistyöhanke ja tutkimusympäristö	36
5.4 Tutkimusmenetelmät	40
5.4.1 Toimintatutkimus	40
5.4.2 Aineistonkeruumenetelmät	42
5.4.3 Analyysimenetelmät	44
6 HAASTATTELUIJEN TULOKSET	46
6.1 Opiskelijoille arvokasta kokemusta perhetyöstä	46
6.3 Työntekijät tyytyväisiä hankkeen kokonaisuuteen	51
6.4 Perheiden lapset nauttivat ja vanhemmat saivat tukea arkeen	53
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
8 KIRKON TYÖ PERHEIDEN ARJESSA	59
8.1 Seurakuntien vahvistava ja korjaava perhetyö	60
8.2 Opiskelijana seurakunnan perhetyössä	61
9 POHDINTA	63
LÄHTEET	66
LIITTEET	71
LIITE 1: Saatekirje perheille	71
LIITE 2: Kysely perheille TOP-hankkeen alussa	72

LIITE 3: Kysely perheille TOP-hankkeen puolivälissä	73
LIITE 4: Perheiden teemahaastattelujen runko TOP-hankkeen lopussa	74
LIITE 6: Opiskelijoiden haastattelurunko TOP-hankkeen lopussa.....	75
LIITE 7: Työntekijöiden Webropol Surveys -kysely TOP-hankkeen alussa ...	76
LIITE 8: Työntekijöiden Webropol Surveys -kysely TOP-hankkeen lopussa .	76

1 JOHDANTO

Mediaa seuratessa saa käsityksen, että perhe-elämän kriisit ovat lisääntyneet viime vuosina. Monet vanhemmat kokevat olevansa yksin arjen haasteiden edessä, sillä perheillä ei välttämättä ole kattavaa tukiverkostoa. Hektisessä arjessa tasapainon löytyminen työn ja kodin välille voi olla haastavaa. Usein myös puhutaan siitä, että perheiden sosiaalisiin ongelmiin puututaan liian myöhään. Varhaiselle tuelle on erityistä tarvetta ja siksi ennaltaehkäisevä perhetyö korostuu nykypäivänä entisestään.

Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) Kauniaisten toimipiste toteutti ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyvän yhteistyöhankkeen Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyön kanssa keväällä 2013 ja 2014. Ensimmäisen kerran keväällä 2013 hankkeeseen osallistui kahdeksan Diakin opiskelijaa, jotka pääsi suorittamaan osan lapsi- ja perhetyön (LAP I) opintokokonaisuudesta työelämän osaamisympäristössä (TOP). Opiskelijoille haluttiin kehittää uudenlaisia tapoja oppia, ja TOP-hankkeen myötä he pääsivät työpareina perehtymään perhetyön arkeen.

Hankkeen toivottiin myös luovan uudenlaista yhteistyötä Espoon kaupungin ja Diakin välille. Koemme, että TOP-hankkeella olisi mahdollisuudet pysyvään yhteistyöhön koulutuksen ja työelämän välillä. Työelämätahon ja oppilaitoksen kannustamana mahdollistui opinnäytetyöaihe hankkeen kuvaamisesta, tutkimisesta ja kehittamisestä. Koimme luontevana lähteä tutkimaan perhetyötä ja TOP-hanketta, sillä perhetyö on meitä kiinnostava aihe.

Perhetyö on monesti perheen arjessa vierellä kulkemista. Sosionomin ammatin ydintä on ihmisten vierellä kulkeminen, mikä näkyy vahvasti myös koulutuksessa. TOP-hanke on mukana tukemassa opiskelijoiden ammatillista kasvua. Perheiden näkökulmasta opiskelijan rooli on melko neutraali. Opiskelija on tuleva ammattilainen, jolle on karttunut ammatillista taitoa opinnoista, aikaisemmista harjoituksista ja työelämästä, mutta hän ei ole kuitenkaan viranomainen. Omasta kokemuksestamme tässä työskentelyssä on mahdollisuus hienoon prosessiin, josta kaikki osapuolet hyötyvät.

Opinnäytetyössä käsittelemme perhetyön historiaa sekä nykypäivää. Esittelemme Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyötä sekä kuvaamme TOP-hankkeprosessin, jonka perheet, opiskelijat sekä työntekijät kävivät läpi TOP-hankkeessa keväällä 2014. Mukana hankkeessa oli Diakin puolelta kaksi opettajaa ja Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyöstä neljä perheohjaajaa sekä johtava perheohjaaja. Perheitä saatiin mukaan neljä, yksi jokaiselta Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyön alueelta. Opiskelijat toimivat koko hankkeen ajan pareittain saman perheen kanssa.

2 PERHETYÖ

Perhetyötä on kaikenlainen perheiden kanssa tehtävä työ ja sitä toteutetaan monella eri taholla, kuten sosiaalityössä, päivähoidossa, neuvolassa, kotipalvelussa ja seurakunnissa. Perhetyöhön kuuluvat erilaiset työmuodot, kuten perhetapaamiset, keskustelut, kerho- ja leiritoiminta. Perhetyöksi voidaan luokitella myös perheitä hyödyttävä valistus- ja tiedotustyö. Ammattilaisten lisäksi perhetyötä voivat tehdä myös erilaiset vapaaehtoistyöntekijät. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 24–25.)

Sosiaaliportin Lastensuojelun käsikirjan perhetyötä käsittelevässä tekstissä työn tarkoitusta kuvataan seuraavasti:

Perhetyössä yhdistyy tuki ja kontrolli. Samalla kun perhetyöntekijät rakentavat luottamuksellista yhteistyösuhdetta lasten ja heidän perheidensä kanssa, on heidän toimittava myös kontrollantteina, jotka varmistavat, että lapsen etu toteutuu. (Reijonen i.a.)

Yksi tärkeimmistä perhetyön motivaatioista on huoli, joka herää perheestä ja erityisesti lapsista erilaisissa vaikeissa elämäntilanteissa. Perhetyön pääpainotus on vahvasti lasten hyvinvoinnissa ja suojelussa. Työ linkittyy monen eri alan välillä, kuten psykologian, terveys- ja hoitotieteiden sekä sosiaalipolitiikan kanssa. Yksi suurista kysymyksistä perhetyöhön liittyen on siinä, missä raja kulkee ennaltaehkäisevän työn ja intervention välillä. Perhetyö voi kohdistua kaikkiin perheisiin tai jollekin tietylle ryhmälle. Neuvolan perhetyö on tarkoitettu kaikille, kun taas kohdennettua perhetyötä voidaan suunnata esimerkiksi päihdeongelmista kärsivien perheille. (Vuori & Nätkin 2007, 17–23.)

2.1 Perhetyön ja sen koulutuksen historia

Perhetyön voidaan katsoa pohjautuvan kirkolliseen vaivaishoitoon ja maalliseen hyväntekeväisyyteen. 1800-luvulla oli tapana, että sukulaiset ja kyläläiset huolehtivat toisistaan. Tarpeen vaatiessa myös kirkko ja maalliset hyväntekijät tarjosivat

apuaan. Keisari kielsi kerjäyksen vuosisadan alussa ja sen seurauksena syntyivät elätehoito, ruotuhoito ja vaivaistalot. Kuntien taloudellista taakkaa vähennettiin antamalla lapsia, vaivaisia ja köyhiä elätehoitoon perheisiin. Kuitenkin ajansaotossa köyhäinhuutokaupat koettiin ihmisarvoa loukkaavina ja niiden rinnalle alkoi vahvasti nousta laitoshoido. (Ketola 2008, 15.)

Perhetyötä toteutettiin pitkään ilman ammatillista koulutusta, sillä sen arvot perustuivat lähimmäisen pyyteettömään rakkauteen ja toisaalta sääliin huono-osaisia kohtaan. Nämä motivoivat ihmisiä etsimään keinoja auttaa kurjuudessa eläviä ihmisiä, lievittää sosiaalista hätää ja taistella yhteiskunnallisia epäkohtia vastaan. (Hämäläinen 2007, 58–59.) Kansalaisjärjestöt aloittivat perhetyön erilaisten työmuotojen kokeilut 1800-luvun lopulla. Järjestöt nostivat esille monia yhteiskunnallisia kysymyksiä raittiuskysymyksestä kotien hygieniakysymyksiin, joiden osana perhe-elämää koskevaa huolta ilmaistiin. (Vuori & Nätkin 2007, 10.)

Perhetyö ammatillistui 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ja samalla syntyivät monet naisvaltaiset ammattikunnat. Vaikka sodat vahvistivat perhetyön valtiojohtoisuutta, osa perhetyön tehtävistä säilyi järjestöillä. Hyvinvointivaltio alkoi vähitellen muodostua. Ammatillistumiseen vaikutti ihannoitu käsitys ydinperheestä ja kulttuurista sen ympärillä, joka vakiintui elämäntapamalliksi 1920 ja 1930 -luvuilla. Vakiintuneemman perhetyön tavoitteita oli muun muassa sotien jälkeinen väestönkasvu. Vuonna 1925 Mannerheimin lastensuojeluliitto perusti ensimmäisen kasvatusneuvolan ja alkoi kouluttaa kodinhoitajattaria. Samaan aikaan Väestöliitto koulutti kotisisaria, joiden työnkuva oli samankaltainen. Myöhemmin nämä kaksi koulutusta yhdistyivät, ja alettiin kouluttaa kunnallisia kodinhoitajia. (Vuori & Nätkin 2007, 10–12.)

Usein 1960-lukua on nimitetty suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan syntyvuosikymmeneksi. Yhteiskunnallisessa päätöksenteossa alkoi vaikuttaa ajatus, että sosiaalinen turvallisuus on kaikkien oikeus, ja tätä kautta myös lasten ja perheiden oikeudet parantuivat. Lapsilisää alettiin maksamaan kaikille perheille. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 47.)

Mannerheimin lastensuojeluliitto ja sosiaalihuolto aloittivat vuonna 1976 kokeilun tehostetusta perhetyöstä. Sen tavoitteena oli kehittää moniongelmaisille perheille räätälöityä kotipalvelua. Pääpainona oli saada perhe innostumaan vuorovaikutukseen oman ympäristönsä kanssa sekä opettaa vanhempia lasten- ja kodinhoidossa. Kokeilu levisi nopeasti ja vuonna 1980 kyseistä palvelua oli saatavissa jo 80 kunnassa. Tuolloin kodinhoitajan ammatilliset tehtävät alkoivat muuttua enemmän keskustelevaksi ja auttavaksi työksi, joka painotti perheen omaa vastuuta. (Reijonen i.a.)

1970- ja 1980-luvuilla työssä painotettiin perhevalmennusta, -kasvatusta ja -terapiaa. Työ muuttui tavanomaisemmaksi, kun syntyi uusia ammatteja ja koulutuksia sekä ammattilaisten määrä lisääntyi. Siispä perhetyönmuotoja ei enää mielletty kansan keskuudessa ainoastaan ongelmien ratkaisuksi, vaan niitä alettiin pitää entistä arkipäiväisempinä. Perhetyössä tärkeimmiksi asioiksi muodostuivat elämänlaatu ja hyvinvointi yksilötasolla sekä perheen vanhempien parisuhde ja heidän vanhemmuussuhteensa lapsiin. (Vuori & Nätkin 2007, 14–15.)

1980-luku oli taitekohta myös sosiaalialan keskiasteen koulutukselle, jolloin ryhdyttiin kouluttamaan opiskelijoita neljä vuotta kestäville opistoasteisilla tutkinnoilla sosiaaliohjaajan, kehitysvammaohjaajan ja sosiaalikasvattajan ammatteihin. 1990-luvun merkittävin koulutuksellinen uudistus sosiaalialalla oli kokonaan uusi koulutusaste eli ammattikorkeakoulu, josta sosiaalialan laaja-alaisiin tehtäviin alkoi valmistua sosionomeja (AMK). (Reijonen i.a.)

Työn ammatillistumisen ja monimuotoistumisen kasvu kesti 1990-luvun lamaan asti, mutta laman aikana tapahtui kuitenkin uusi käänne perhetyössä, sillä lastensuojelun laitosrakenteet purettiin sekä kasvatus- ja perheneuvolat ajettiin alas. Tämän seurauksena syntyi uusia avohuollollisia työmuotoja. (Vuori & Nätkin 2007, 14–15.) Muuttunut laitosrakenne tuki perhetyön kehitystä suuntaan, jonka kautta työstä tuli erityisen tulevaisuus- ja ratkaisukeskeistä. Vasta kuitenkin 1990-luvun loppupuolella alkoi myös syntyä perhetyötä tekeviä yhteisöjä, joilla ei ole tarjottavana samassa yhteydessä laitospalveluita. Kunnat alkoivat enemmän palkata myös perhetyöntekijä-nimikkeellä työntekijöitä sosiaalitoimistoihin. (Reijo-

nen i.a.) Vaikka perhetyö on siirtynyt julkiselle sektorille, on vapaaehtois- ja järjestötoiminnalla edelleen sija perhetyössä omana palveluiden tarjoajana etenkin yhteiskunnan marginaaliin sijoittuvien ongelmien parissa (Vuori & Nätkin 2007, 10–12).

1900-lukua on kokonaisuudessaan nimetty lapsuuden vuosisadaksi. Tänä aikana lapset on asteittain sijoitettu metsistä, pelloilta sekä kaduilta ja tehtaista ydinperheeseen ja kouluun sekä myöhemmin myös päivähoitoon. 1900-luvun loppupuolella lapset olivat pääosin siellä, minne heidät oli pyrittykin saamaan. Paljon on kuitenkin vielä kehitettävää. Lapsuus yksilöllisenä kehitysvaiheena näkyy vielä monesti aikuiskeskeisyyden valossa ajanjaksona ennen aikuisuutta. Lapsuuden merkitys pitäisi entistä enemmän korostua sen sijaan, että ajatellaan lasta tulevana veronmaksajana. (Bardy 2011, 26–29.)

2.2 Perhetyö nykypäivänä ja sitä ohjaava lainsäädäntö

Sujumaton arki tuo epävarmuutta elämään, jonka vuoksi sen tukeminen nouseekin tärkeään arvoon perhetyössä. Oleellista perheen kanssa työskennellessä on löytää yhteinen ymmärrys siitä, miltä arki näyttää ja laatia sitä kautta tavoitteet työlle. Työntekijän on tärkeä tutustua perheen elämään ja sen jäsenten tilanteeseen. Perhetyö rakentuu kunkin perheen ja sen jäsenten omien arvojen, elämäkokemusten, eri asioille antamien merkitysten ja perheen käytössä olevien voimavarojen pohjalle. Tavoitteiden kuuluu perustua perheenjäsenten omista lähtökohdista nouseviin kokemuksiin ja näkemyksiin perheen tilanteesta. Lapselle turvallisen arjen muodostaa säännöllisenä toimivan vuorokausirytmien, hoivan- ja huolenpidon, unen, ruokailun ja ulkoilun toistuminen ennakoitavasti. (Järvinen ym. 2012, 23–24, 112–117.)

Perhetyön työmuodot kasvavat nykyään sekä kunnallisella että järjestöllisellä puolella. Työn tarkoituksena on tavoittaa kaikki ihmisryhmät, myös ne, joita voi olla haasteellisempaa tavoittaa, kuten syrjäytyneet, masentuneet, mielenterveys- ja päihdeongelmaiset ja maahanmuuttajat. Painotuksena on entistä vahvemmin vastuullistaminen eli perhe itse pyritään voimaannuttamaan kantamaan vastuuta

omista velvollisuuksistaan. Työssä kuitenkin pyritään välttämään syyllistämistä - sen sijaan työntekijöiden rooli on ohjata ja kannustaa asiakkaitaan. Kulttuurisamme vallitseva uusliberalistinen eli yksilökeskeinen ajattelutapa vahvistaa myös osaltaan vastuullistamisen ideologiaa, koska yhteiskunnan kustannukset halutaan minimoida. Asiakkaiden ja poliittisten päättäjien tarpeet eivät aina kohtaa perhetyön arkeen tuotuna. Tuo jännite on saattanut perhetyöntekijän ammatitehtäviin myös tietynlaisen välittäjän ja viestinviejän roolin asiakkaiden ja poliittisten päättäjien välille. (Vuori & Nätkin 2007, 15–16.)

Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta vuodesta 1991. Sopimus velvoittaa valtiota ja kuntia sekä vanhempia ja muita aikuisia. Se tähtää lapsen kaikkinaisen ihmisarvon vahvistamiseen ja erityisen suojelun varmistamiseen vaikeimmassa asemassa oleville lapsille. Sopimuksesta näkyy neljä yleistä periaatetta: syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen (Unicef i.a.). Sopimuksessa korostuu lapsuuden ja vanhemmuuden ainutlaatuinen asema. Vaikka Suomessa lainsäädäntö vastaa monin osin yleissopimuksen vaatimuksia, tämän hetkinen kilpailu ja tehokasta suorittamista painottavan yhteiskunnan kannalta sopimuksen humanitääriset arvot nousevatkin uuteen valoon. (Järvinen ym. 2012, 57–58.)

Suomessa ei ole varsinaisesti perhetyötä suoraan säätelevää lainsäädäntöä, vaan perhetyön toteuttamiseen vaikuttavat monet sosiaalialan toimintaa säätelevät lait ja asetukset (Järvinen ym. 2012, 49). Sosiaalihuoltolaki (710/1982) määrittelee sosiaalialan toiminnan perusteet sekä järjestämisvastuut sen osalta. Sosiaalihuoltolaki on tällä hetkellä muutoksen alla ja uudistettu lainsäädäntö tulee korostamaan asiakkaiden tarpeita ja niihin vastaavia palveluita. Sosiaali- ja terveysministeriön hallitusneuvos Lotta Hämeen-Anttilan (2014) mukaan uudessa laissa on tarkoituksena vahvistaa ehkäiseviä palveluja ja tarjota perheille mahdollisuus saada myös pitkäaikaista kotipalvelua ja perhetyötä ilman lastensuojelun asiakkuutta. Esimerkiksi ne perheet, joissa on pitkäaikaisesti sairas tai vammaisen lapsi, voisivat jatkossa saada palveluja yleisinä perhepalveluina neuvolan kautta. Uudistuksen myötä lastensuojelun asiakkaiden määrä vähenisi, koska

perheitä tukevia palveluita olisi entistä enemmän tarjolla myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lain on tarkoitus tulla voimaan huhtikuussa 2015. (Suomen asianajajaliitto 2014.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lakia uudistettiin vuonna 2007, jolloin perhetyö määriteltiin selkeästi avohuollon tukitoimeksi. Perhetyön historiassa tämä on suuri käännekohta, koska tämän lain myötä perhetyötä on virallisesti oltava saatavilla maassamme. (Järvinen ym. 2012, 52.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) pitää sisälleen asiakkaan osallistumiseen, kohteluun ja oikeusturvaan liittyvät keskeiset periaatteet. Lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja taata asiakkaan oikeuksia laadukkaaseen sosiaalihooltoon ilman syrjintää. Laissa määritellään työntekijöiden vaitiolovelvollisuudesta. Tärkeässä asemassa on myös asiakkaan itsemääräämisoikeus ja päätöksenteossa pitääkin ottaa ensisijaisesti huomioon asiakkaan etu.

2.3 Perheiden monimuotoisuus

Perheet ovat olleet suuren muutoksen alla jo yli puoli vuosisataa. 1960-luvulla Suomessa laski selvästi avioliittojen solmiminen ja samalla myös avioerot kasvoivat. Lapsia alkoi syntyä yhä enemmän avioliittojen ulkopuolelle, ja lisäksi myös yksinhuoltajaperheet sekä uusioperheet lisääntyivät. Tästä huolimatta perhekäsitys hahmotetaan edelleen monesti ydinperheen kautta. (Hiilamo 2002, 82.)

Suomen Tilastokeskus määrittää, että perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lap-

sensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia (Tilastokeskus 2014). Monesti arjen tilanne perheen sisällä näyttäytyy kuitenkin eri tavalla niin perheelle kuin sen eri jäsenillekin. Esimerkiksi lapsi voi kokea, että kotoa pois muuttanut ja hänen harvoin näkemänsä biologinen isä on edelleen hänen ainoa isänsä, vaikka uusperheen isäpuoli hoitaisikin lapsen päivittäiset asiat yhdessä äidin kanssa. Näiden asioiden vuoksi tärkeintä ei olekaan määritelmä perheestä, vaan asiakkaan oma kokemus siitä, että juuri hänelle läheiset ihmiset voivat osallistua hänen elämäänsä koskeviin asioihin. Eli jokaisella on itse oikeus määritellä, ketkä hänen perheeseensä kuuluvat. (Kirkkohallitus i.a.; Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 149.)

Erilaisista perheistä voidaan myös käyttää yhteisesti nimitystä monimuotoiset perheet. Nämä ovat monimuotoinen joukko perheitä, joita yhdistää se, että perhe tavalla tai toisella poikkeaa oletetusta perhekäsityksestä – esimerkiksi perheen jäsenten lukumäärän, sukupuolen, perheeseen tulemisen tavan tai biologisten ja juridisten suhteiden puolesta. Adoptioperheitä on Suomessa arviolta 1 % kaikista lapsiperheistä, monikulttuurisia ja kahden kulttuurin perheitä 5 %, lapsikuolemaperheitä 1 %, nuorten leskien perheitä 2 %, tahtomattaan lapsettomia perheitä 15 %, perhehoitoperheitä 1 %, sateenkaariperheitä 2 %, monikkoperheitä 3 %, uusperheitä 15 % ja yhden vanhemman perheitä 20 % eli yhteensä noin 65 % suomalaisista perheistä on monimuotoisia perheitä. (Monimuotoiset perheet i.a.)

Yleensä monimuotoisten perheiden ilot, surut ja ongelmat ovat hyvin samankaltaisia kuin muidenkin perheiden. Kaikkein tärkeintä kaikenlaisten perheiden kohtaamisessa on kuitenkin antaa perheen itsensä kertoa oma tilanteensa ja kuunnella perheen omaa kertomusta. Perheiden moninaisuuden ja perhekäsitysten vaihtelevuuden vuoksi työskentely perheen kanssa olisi aina tärkeä aloittaa tarkastelemalla eri perheenjäsenten käsitystä siitä, ketkä hänen perheeseensä kuuluvat. Haastattelujen pohjalta työntekijä ratkaisee kenen voimavaroja ja tarpeita hän arvioi sekä ketkä ovat perhetyön kohteena. (Monimuotoiset perheet i.a.; Vilén ym. 2010, 10.)

3 ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ

Ennaltaehkäisevällä perhetyöllä tarkoitetaan lapsiperheille järjestettävää kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukemista, jonka tavoitteena on ylläpitää perheen hyvinvointia ja ennaltaehkäistä lyhytaikaisissa elämän muutostilanteissa esiintyviä riskejä. Perhetyön saamisen ehtona tai edellytyksenä ei ole lastensuojelun asiakkuus, vaan palvelua voivat hakea kaikki sitä tarvitsevat. Perhetyön tavoitteena on perheiden elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttöönoton tukeminen sekä arjessa selviytymisen vahvistaminen. (Järvinen ym. 2012, 73; Reijonen & verkkotoimitus i.a.)

Perhetyössä voidaan paneutua moniin eri asioihin, esimerkiksi vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamiseen sekä kodin arjen ja arki-rutiinien hallintaan. Perhetyöhön liittyy vahvasti myös perheen toimintakyvyn vahvistaminen, perheen vuorovaikutustaitojen tukeminen ja sosiaalisten verkostojen laajentaminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. (Reijonen & verkkotoimitus i.a.) Työskentely keskittyy varhaiseen vaiheeseen, joten monesti se koetaan palkitsevana niin perheen kuin työntekijänkin kannalta, koska muutoksia voidaan saada aikaan lyhyelläkin aikavälillä. Asiakasperheissä on usein lasta odottavia perheitä ja perheitä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Perhetyöntekijä tukee perhettä kotikäynnin ja kohtaa heidät arjessa. (Järvinen ym. 2012, 73.)

3.1 Ennaltaehkäisevän perhetyön kentät

Ennaltaehkäisevää perhetyötä tapahtuu pääasiassa äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidon ja koulun perhetyössä, lapsiperheiden kotipalvelussa, sekä muiden lapsiperheille tarkoitettujen palveluiden yhteydessä kuten seurakuntien tarjoamissa palveluissa. (Reijonen & verkkotoimitus i.a.) TOP-hanke sijoittui lapsiperheiden kotipalveluun.

KUVIO 1. Ennaltaehkäisevän perhetyön kentät

Neuvoloissa tehtävä työ perheiden parissa tavoittaa kaikki perheet odotusajasta lapsen kouluun lähtemiseen saakka. Neuvolakäynneillä keskeisiä perheen kanssa käsiteltäviä asioita ovat vanhemmuuden voimavarat, lasten kasvatusta ja perheen terveysneuvonta. Vauva- ja pienten lasten perheissä vanhempien parisuhde on haavoittuvaisimmillaan ja suurimmilla koetuksilla. Vaikka neuvolassakin puhutaan paljon lapsen mukana tulevista muutoksista arjessa, vanhemmat voivat kokea vauvan vaativuuden ylivoimaiseksi ja vastuun avuttomasta lapsesta ahdistavaksi jatkuvan läsnäolon vaatimuksen myötä. Neuvolan työntekijöillä on mahdollisuus tukea perheitä omalla työllään ja tarvittaessa ohjata muiden palveluiden piiriin. (Espoo 2014; Järvinen ym. 2012, 76–77, 126.) Neuvola tekee myös tärkeää perhetyötä erilaisten vertaisryhmien ja perhevalmennuksen myötä (Vilén ym. 2010, 29).

Päivähoidon perhetyö on ennaltaehkäisevää ja se toteutetaan osana varhaiskasvatuspalveluja. Lähtökohtana varhaiskasvatuspalveluiden piirissä tapahtuvalle perhetyölle on kasvatuskumppanuus. Päivähoidolla voi olla oma perhetyöntekijä ja päivähoidon henkilöstö tekee perhetyötä perustyönsä ohessa. Myös **kouluissa** voi olla oma perhetyöntekijä, jonka tehtäviin voi kuulua muun muassa oppilaiden säännöllisen päivärytmin tukeminen, koulunkäynnin edistäminen ja

harrastuksiin ohjaaminen. Työn lähtökohtana on huoli, joka herää lapsen hyvinvoinnista kotona, päivähoidossa tai koulussa. Työ on lapsilähtöistä ja lapsi huomioidaan osana perhettä. (Järvinen ym. 2012, 78–80; Vilén ym. 2010, 30.)

Sosiaalihuoltolaki määrittelee **lapsiperheiden kotipalvelun** sosiaalipalveluksi, josta jokaisen kunnan tulee huolehtia joko itse, hankkimalla palvelua valtiolta tai toiselta kunnalta tai järjestää se ostopalveluna tai palvelusetelin avulla (Sosiaalihuoltolaki 710/1982). Lapsiperheiden kotipalvelu on tavoitteellista työtä, jossa päämääränä on vahvistaa perheen omia voimavaroja. Kotiin saatava konkreettinen tuki ennaltaehkäisee monissa tilanteissa vanhempien uupumista ja auttaa myös selviämään vaikeiden tilanteiden yli. Kotipalvelusta peritään maksu perheen maksukyvyn mukaan. (Vilén ym. 2010, 31–32.) Yleensä perhetyöntekijä työskentelee perheessä useamman tunnin ajan päivässä, muutamana päivänä viikossa. Lapsiperheiden perhetyö on lyhytkestoista palvelua, mutta joissakin tilanteissa työskentely voi olla pidempikestoista esimerkiksi vanhemman tai lapsen vakava sairauden myötä. (Espoo 2014; Järvinen ym. 2012, 75.)

Kotipalvelun perhetyö on parhaimmillaan matalan kynnyksen palvelua, jota jokaisen tarvitsevan perheen on helppo ottaa vastaan. Palveluiden piiriin hakeudutaan yleensä itse esimerkiksi neuvolassa annetun ohjauksen mukaan. Perhetyöntekijä auttaa perhettä selviytymään arkipäivän tehtävistä ohjaamalla ja auttamalla vanhempia. Työhön kuuluu sekä arjen asioista että vaativista tilanteista keskusteleminen ja tarkoituksena on auttaa löytämään uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia eri tilanteisiin. Joskus perhetyöntekijän on myös tärkeä mallintaa vanhemmuutta konkreettisesti esimerkiksi näyttämällä, miten lapsen kanssa leikitään. (Järvinen ym. 2012, 74–75.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon perhetyötä järjestävät paikallisseurakunnat ja Perheasiain neuvottelukeskus. Paikalliset seurakunnat järjestävät perheille paljon erilaista toimintaa kuten perhekerhoja, leirejä, retkiä ja erilaisia kasvatuksen liittyviä kursseja ja tapahtumia. (Espoon seurakunnat i.a.; Vilén ym. 2010, 32–33.) Perheasiain neuvottelukeskus auttaa parisuhteen, perheen ja henkilökohtaisen elämän kipukohdissa tarjoamalla ammatillista keskusteluapua. Perheneuvonnan asiakkaaksi voi hakeutua yksin, yhdessä kumppanin kanssa tai

koko perheenä. Palvelut ovat maksuttomia ja kaikille tarkoitettua riippumatta uskontokunnasta. Työntekijöillä on ehdoton vaitiolovelvollisuus. (Espoon seurakunnat i.a.) Luvussa 8 esittelemme tarkemmin kirkon perhetyön taustaa ja pohdimme TOP-hankkeen toteutumismahdollisuuksia seurakuntien perhetyössä.

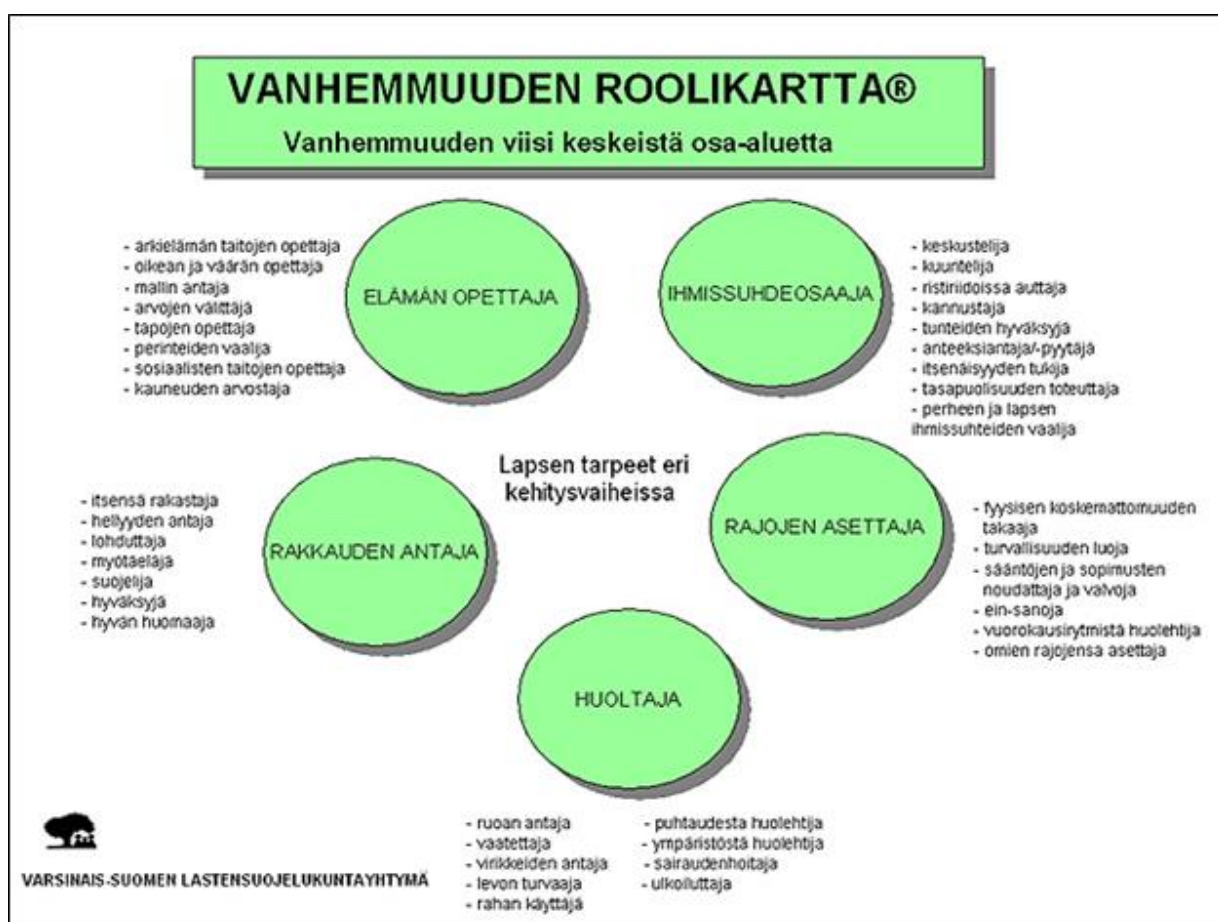
3.2 Vanhemmuuden tukeminen perhetyössä

Vanhemmuus alkaa lapsen odotuksesta, konkretisoituu lapsen synnyttyä ja jatkuu läpi elämän. Usein ennen vanhemmuutta on vanhempien välillä ollut parisuhde, jossa he ovat sitoutuneet elämään yhdessä toistensa kanssa eri elämän osa-alueilla. Parisuhteen onnistumista edistävät heidän keskinäinen kykynsä ratkaista ristiriitoja sekä taito luoda tilanteita, jotka ilahduttavat molempia. Puolisoiden väliset tunnetaidot ja emotionaalinen lahjakkuus vaikuttavat myös suhteen laatuun. Tästä huolimatta jokaisessa parisuhteessa on hyviä ja huonoja vaiheita. Suhteessa tulee ajoittain tilanteita, jotka vaativat keskinäistä asioiden selvittelyä ja ratkaisuja. Etenkin tällöin auttaa puolisoiden taidot aidosta kuuntelemisesta ja toisen ymmärtämisestä. (Järvinen ym. 2012, 119–124.)

Pääsääntöisesti jokainen vanhempi haluaa lapselleen hyvää. Tämä on voimavara, joka on tärkeä huomioida perhetyössä. Yksi perhetyön tavoitteista on perheen valtaistuminen (empowerment), joka tarkoittaa, että perhe tai sen jäsen kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa ja sitä kautta vähentää avuttomuuden tunnetta sekä vallan puutetta. Perhetyöntekijän tehtävänä on tukea vanhempia tunnistamaan omia voimavarojaan ja auttaa heitä näkemään niin omassa kuin toisen vanhemmuudessa positiivisia asioita. Valtaistumisessa henkilö kokee voimaantumista ja hän hahmottaa paremmin myös omia voimavarojaan. Valtaistuminen tarkoittaa myös aktiivista asiakkuutta. Esimerkiksi perhetyössä korostetaan, että vanhemmat ovat yhtäläillä lastensa asiantuntijoita kuin työntekijätkin, jokaisella on jotain tietoa lapsesta ja parhaaseen tulokseen päästään yhteistyöllä. (Järvinen ym. 2012, 127; Vilén ym. 2008, 151–152.)

Vanhemmuuden roolikartta on yksi työväline, jota voidaan hyödyntää perhetyössä vanhemmuuden arvioimiseen ja tukemiseen. Vanhemmuuden roolikartta

on kehitetty Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä vuonna 1999. Tämän pohjalla on ajatus, että vanhemmuudesta voidaan erotella viisi erilaista roolia: huoltaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja, elämän opettaja ja rakkauden antaja. Jokaisen roolin alle muodostuu erilaisia alarooleja, jotka kuvaavat tarkemmin isompaa roolia. On hyvä huomioida, että eri ikäisenä lapsi tarvitsee erilaista vanhemmuutta. Jokaisen roolin kohdalla tarvitaan vanhemmalta herkkyyttä ymmärtää lapsen tarpeita ja kehitystasoa. (Järvinen ym. 2012, 172; Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013.)

KUVIO 2. Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013)

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymän internet-sivustolla on vanhemmuuden roolikartasta erittäin käytännöllinen internet-sovellus, jossa vastaillaan tietokoneella kysymyksiin ja saadaan sitä kautta nähdä hieman oman vanhemmuuden vahvuuksia ja heikkouksia. Jokaisen roolin teemoilta tulee useampi kysymys, joihin vastataan ja yhteenvedossa näkyy omat kehittämiskohdat. Tätä sovellusta voi hyödyntää niin itsenäisessä työskentelyssä kuin esimerkiksi perheytyön parissa. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013.)

Vanhemmuuden roolikartta on kritisoitu siitä, että siinä ei selkeästi huomioida, mitä vanhempi saa itselleen vanhemmuudesta ja lapsesta. Esimerkiksi vaikka vanhempi on elämän opettaja, samalla hän myös oppii lapsesta ja elämästä uusia asioita vanhemmuuden myötä. Lapsen on myös tärkeä kokea olevansa merkityksellinen ja että hänkin voi antaa jotain vanhemmilleen. Muuten lapsi voi kokea itsensä arvottomaksi. (Järvinen ym. 2012, 172.)

Lapsiperheiden kanssa työskennellessä vanhemmuuden tukeminen on aina läsnä tavalla tai toisella. Joskus vanhemmat kaipaavat konkreettisia neuvoja haastavan lapsen kanssa esimerkiksi tottelemattomuuden suhteen. Vanhemmuus on kuitenkin aina vastavuoroista toimintaa lapsen kanssa eli vanhemmalla on jokaisen lapsen kanssa omanlainen suhde. Tekojen lisäksi vanhemmuudessa vaikuttavat voimakkaasti tunneasiat. Kun lapsi saa myönteistä vuorovaikutusta vanhemmaltaan, lapsi kokee olevansa tärkeä ja rakastettu juuri sellaisena kuin on. Tämän vuoksi vanhemmuuden tukemisessa yksi tärkeistä tavoitteista onkin lapsen ja vanhemman välisen myönteisen vuorovaikutuksen kautta lapsen hyvinvoinnin edistäminen. (Korhonen i.a.)

3.3 Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen

Kaikilla ihmisillä on tarve olla toisten ihmisten kanssa ja kokea hyväksyntää. Vuorovaikutusta lapsen ja vanhempien välillä alkaa tapahtua jo ennen syntymääkin lapsen ollessa kohdussa, mutta etenkin heti syntymän jälkeen. Lapsen kiintymyssuhde vanhempiin muodostuu vuorovaikutuksen myötä. Vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa lapsi muodostaa käsityksiä itsestään ja toisista ihmisistä,

oppii ymmärtämään sekä omia että toisten tunteita ja opettelee niiden säätelyä sekä harjoittelee vuorovaikutukseen osallistumista. (Antikainen 2008; Martikainen 2007.)

Myönteinen vuorovaikutus koostuu eniten sanattomasta viestinnästä vanhemman ja lapsen välillä. Vanhemman rakkaus lapseen välittyy etenkin katseen ja kosketuksen kautta. Vuorovaikutuksessa on tärkeää, että vanhempi voi aidosti iloita lapsestaan. Joskus vanhempi on liian kuormittunut ja väsynyt tai jostain muusta syystä kokee, ettei voi tai osaa iloita lapsestaan. Tällöin on vanhemman kanssa hyvä käydä keskustelua siitä, milloin hän on kokenut tilanteita, jolloin on iloinnut lapsestaan. Keskustelun myötä voi nousta esiin niitä asioita, jotka ovat esteenä tai rajoittavat iloa lapsesta. Samalla vanhemman kanssa voi käydä läpi koko tunteiden kirjoja ja myös keskustella riittävästä vanhemmuudesta. Kukaan ei voi saavuttaa tilaa, jolloin olisi aina täysillä iloinen lapsesta, vaan pienet aidot kohtaamiset päivän aikana ovat jo riittävä vanhemmuutta. Vanhemmuus ei ole koskaan valmista, vaan siinä voi kehittyä ja kasvaa koko ajan. (Korhonen i.a.)

Vanhemman kanssa voi käydä läpi myös hänen omaa taustaansa ja kiintymyssuhdehistoriaansa. Vanhemmalta voi kysyä, kuka iloitsi hänestä, kun hän oli lapsi ja minkälaisia hyviä muistoja hänelle on jäänyt lapsuudestaan. Vaikka hyviä muistoja ei olisi paljon, jotain sieltä voi kuitenkin nousta esille. Tämän jälkeen voi miettiä, kuinka voisi omalle lapselle tuottaa hyviä muistoja, jotka sitten toimivat voimavarana pitkälle aikuisuuteen. Vanhemman tärkeyttä on hyvä korostaa sillä, että lapsen itsetunto vahvistuu voimakkaasti, kun lapselle muodostuu tunne, että joku nauttii hänen seurastaan. Rajojen asettamisen lisäksi kasvatusneuvonnan ja -ohjauksen sisältönä olisi hyvä olla myös rakkauden osoittamisen keinojen miettimistä. Vuorovaikutusleikit ovat yksi keino, jolla vanhemmat voivat osoittaa lapselleen välittämistä tuoden samalla myös iloa vanhemmuuteen. (Järvinen ym. 2012, 125; Korhonen i.a.)

Vuorovaikutustaitoja voi hyvin harjoitella ja niissä voi aina kehittyä. Taitojen kehittymiseen on käytössä esimerkiksi vuorovaikutusleikkiopas, jossa vanhemmille kerrotaan vuorovaikutusleikkien merkityksestä sekä annetaan esimerkkejä erilaisista leikeistä, jotka tukevat kiintymyssuhdetta ja lapsen omanarvon tunnetta.

Vuorovaikutusleikit sinänsä ovat pieniä asioita arjen keskellä tehtäviksi hetkiksi, mutta niiden vaikutus lapseen on todella suuri. Juuri arjen aidon kohtaamisen hetkillä on erittäin voimallinen vaikutus lapsen käsitykseen itsestä ja muista ihmisistä. Kun vanhempi ymmärtää tämän, hänen on mahdollista tietoisemmin lisätä myönteistä vuorovaikutusta. Vanhempaa on hyvä opastaa, että aloittaessaan vuorovaikutusleikkejä, on hyvä kiinnittää huomiota lapsen katsekontaktiin. Joskus voi olla, että lapsen on vaikea lähteä mukaan erilaisiin leikkeihin, mutta antamalla aikaa lapselle ja lähtemällä pienin askelin eteenpäin, saadaan vuorovaikutusta parannettua. (Korhonen i.a.)

3.4 Puheeksi ottamisen menetelmiä perhetyössä

Tässä kappaleessa käsittelemme kaksi erilaista työmenetelmää puheeksi ottamisen avuksi. Ensimmäinen on Lapset puheeksi -menetelmä, joka on alun perin kehitetty työntekijän tueksi keskusteltaessa mielenterveysongelmista kärsivän vanhemman kanssa lapsen asioista ja tilanteesta. Lapset puheeksi -menetelmä on lähtöisin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hankkeesta, jonka pohjalta lastenpsykiatri Tytti Solantaus on kehittänyt työntekijöille selkeän apuvälineen keskustelulle. Menetelmä on käytössä nykyään laajemminkin perhetyössä. Toisena menetelmänä on huolen puheeksi ottaminen, ja sen apuvälineenä huolen vyöhykkeet -taulukko. Tämän menetelmän on kehittänyt Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusprofessori Tom Arnkil ja kehittämisspäällikkö Esa Eriksson. Menetelmän käyttöön on Suomessa koulutettu vuoteen 2014 mennessä jo yli 900 kouluttajaa, jotka ovat kouluttaneet tuhansia eri puolilla maata. (Solantaus 2013; Eriksson & Arnkil 2012, 3.)

Lapset puheeksi -menetelmä tähtää vanhemmuuden ja lapsen kehityksen tukemiseen. Menetelmän tarkoituksena on terveyden edistäminen ja toisaalta myös häiriöiden ehkäiseminen. On tärkeä huomioida, että vanhempi on avainasemassa lapsen hyvinvoinnin tukemisessa. Vanhemmat ajattelevat usein, että vaikeista asioista, esimerkiksi äidin masennuksesta puhuminen lasten kanssa rasittaa turhaan lasta eikä niistä haluta puhua. Puhumattomuus valitettavasti vaan lisää lasten epävarmuutta, koska silloin lapset eivät tiedä, mistä jokin erilainen

tilanne, kuten äidin jaksamattomuus johtuu. Onkin tärkeä ymmärtää, että lapsen tieto vanhemman ongelmista luo perustaa toimivalle perhe-elämälle. Ymmärryksen kautta lapsi vapautuu itsesyytöksistä ja myös vanhemman ja lapsen suhde paranee ja tiivistyy, koska ymmärretään paremmin toisia. (Solantaus 2013.)

Lasta suojaavia tekijöitä vaikeina aikoina perheessä on avoin kommunikaatio perheen sisällä ja keskinäinen ymmärrys vanhemman ongelmista. Perheessä voidaan yhdessä puhua perheen tapahtumista ja etsiä ratkaisuja hankaliin tilanteisiin. Toisena tärkeänä suojaavana tekijänä on sosiaalinen elämä kodin ulkopuolella, kuten toimiva päivähoito, koulu, omat ystävät ja harrastukset. Työntekijän on tärkeä huomioida, onko lapsella kodin ulkopuolella hyvä ja riittävän monipuolinen sosiaalinen elämä. Työmenetelmää käytettäessä työntekijä tapaa vanhempia yhdestä kolmeen kertaan keskustellen perheen tilanteesta käyttäen apuna strukturoitua lokikirjaa, joka pohjautuu teemoitteluun. Vanhemman kanssa käydään läpi perheessä hyvin toimivia asioita ja vahvuuksia, mutta myös asioita, jotka huolestuttavat jotain perheenjäsentä tai työntekijää. Keskustelun avulla vanhempi oppii näkemään lapsensa voimavarat ja vahvuudet ja pystyy tukemaan niitä. Jos jokin asia huolestuttaa, pohditaan yhteisesti erilaisia mahdollisuuksia tukea lasta, jotta huolet eivät lisäänty. (Solantaus 2013.)

Perhetyötä tehdessä työntekijälle tulee vastaan välillä tilanteita, joissa hänellä herää tunne, että jokin asia perheen tilanteessa huolestaa tai työntekijä kantaa huolta jostain perheenjäsenestä. Jotta työntekijä saa selvyuden omille ajatuksilleen, on **huoli otettava puheeksi**. Puheeksi ottaminen voi tuntua hankalalta, koska työntekijä saattaa epäillä, että suurentelee mielessään asiaa tai on ymmärtänyt jonkin tilanteen väärin. Hän voi pelätä loukkaavansa asiakasta tai pelätä asiakkaan katkaisevan kokonaan asiakassuhteen. Tutkimusten mukaan huolen puheeksi ottaminen näyttää kuitenkin tuovan pääsääntöisesti mahdollisuuden muutokseen, lisäävän vaihtoehtoja perheen kanssa toimimiseen sekä tukevan entistä parempaan yhteistyöhön. Tutkimustulosten mukaan alle kolmasosassa puheeksi oloissa esiintyy jonkinlaisia ongelmia tai tilanne ei etene kuten työntekijä on ajatellut, mutta näissäkin tilanteissa hämmennys ja suuttuminen ovat usein vain alkureaktio. (Järvinen ym. 2012, 187; Pyhäjoki & Koskimies 2009, 191.)

Huolen puheeksi ottamisen tarkoituksena on päästä perheen kanssa yhteistointintaan, jossa voidaan sopia konkreettisista tukitoimista työntekijän huolen helpottamiseksi sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Huolen puheeksi ottamisen erikoisuutena on, että ongelmien luettelon ja tilanteen määrittelyn sijaan työntekijä kertookin perheelle omasta huolestaan ja pyytää heidän apuaan sen huoventamiseksi. Puuttuminen lapsen tai perheen huoleen on samalla myös lupaus tehdä asioille jotain, mikä tukee lapsen hyvinvointia. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 190–191.) Mitä aikaisemmin vaikeatkin asiat otetaan puheeksi, sitä paremmat ovat mahdollisuudet löytää yhdessä vaihtoehtoja huolen keventämiseksi ja perheen auttamiseksi. Aidosti ja vilpittömästi apua pyytävä ja yhteistyötä ehdottava työntekijä saa aivan erilaisen vastaanoton kuin ongelmia korostava ja arvosteleva työntekijä. (Järvinen ym. 2012, 187–188; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.)

Huolen vyöhykkeistö on tarkoitettu työntekijän puheeksi ottamisen avuksi ja oman tuntemuksen purkamiseksi konkreettisemmin. Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä voi selventää, miltä huoli perheessä hänen kokemuksensa mukaan vaikuttaa, tarkastella omia voimavarojaan ja käytössä olevia keinoja perheen auttamiseksi. Jokaisen työntekijän huolen vyöhykkeet voivat siis olla erilaiset samankin perheen kohdalla, koska tämän avulla käsitellään omaa subjektiivista huolta. (Järvinen ym. 2012, 188–189.)

TAULUKKO 1. Huolen vyöhykkeet (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014a)

Ei huolta 1	Pieni huoli 2	Tuntuva huoli 3	Suuri huoli 4
Ei huolta lainkaan.	Huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli on tuntuva. Omat voimavarat ovat ehtymässä. Lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huoli on erittäin suuri. Omat keinot ovat lopussa. Tilanteeseen on saatava muutos heti.

Huolen vyöhykkeitä on neljä. Ensimmäisessä vyöhykkeessä työntekijä ei koe huolta perheestä, ja yhteistyö heidän välillään sujuu hyvin. Toisessa vyöhykkeessä työntekijä kokee perheestä tai jostain sen jäsenestä pientä huolta, mutta työntekijä kokee voivansa auttaa perhettä. Kolmannella eli niin sanotulla harmaalla vyöhykkeellä työntekijä kokee, etteivät hänen omat auttamiskeinonsa riitä. Tällöin tilanteeseen tarvitaan lisää tukea. Neljännessä vyöhykkeessä kyse on kriisitilanteesta, jolloin jo ammattietiikkakin pakottaa nopeaan toimintaan. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 186–187.)

Huoli on aina subjektiivista ja jokainen henkilö näkee ja kokee tilanteet oman maailmankuvansa pohjalta. Subjektiivisuudesta ei tarvitse päästä eroon, mutta on hyvä huomioida, että huoli muodostuu kahdesta asiasta: kuinka lapsi kehittyy ja selviää sekä toisaalta minkälaiset ovat työntekijän toimintamahdollisuudet ja niiden riittävyys kyseisessä tilanteessa. Tämä rakentuu niin omista työmenetelmistä kuin yhteistyörakenteista. Huoli kasvaa sitä mukaa, kun työntekijän omat mahdollisuudet auttaa vähenevät. Huolen kasvaessa yhteistyön merkitys eri tahojen välillä korostuu. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 186–187.)

4 ESPOON KAUPUNGIN LAPSIPERHEIDEN PERHETYÖ

Vuonna 2006 tehdyssä kartoitustutkimuksessa asiantuntijat arvioivat pääkaupunkiseudun sosiaali- ja terveystalvelujen kehitystä vuoteen 2015 mennessä. Asiantuntijat painottivat perheiden tukemisen tärkeyttä ja ennustivat varhaisen puuttumisen yleistymistä sosiaali- ja terveyshuollon piirissä tuleville vuosille. (Nyman 2006, 9, 85, 133.) Kunnissa on lähdetty miettimään uusia ratkaisuja lapsiperheiden palveluiden kehittämiseksi. Lapsiperheiden tarpeisiin yritetään vastata entistä paremmin ja varhaisemmassa vaiheessa. (Laihonen 2009, 12.)

Espoossa lapsiperheiden perhetyön perustehtävänä on tukea perheitä ennaltaehkäisevästi. Työn tavoitteena on vahvistaa perheen voimavaroja ja arjessa selviytymistä sekä ehkäistä perhetilanteen vaikeutuminen. Lapsiperheiden perhetyö voi olla ehkäisevää lastensuojelutyötä, mutta myös toimia lastensuojelun avo- huollon tukitoimena. Espoon lapsiperheiden perhetyön käynnit ovat lisääntyneet paljon muutaman vuoden sisällä. Vuonna 2009 käyntejä oli yhteensä 3800 ja asiakasperheitä 680, kun taas vuonna 2011 käyntejä oli jo 7354 ja asiakasperheitä 1062. (Anttila & Pudassalo-Kananen 2012.)

4.1 Espoon kaupungin toteuttama työ

Lapsiperheiden perhetyö sijoittuu Espoon kaupungin organisaatorakenteessa Perhe- ja sosiaalipalveluiden alle. Perhe- ja sosiaalipalveluissa se on osa Terveydenhoito ja lapsiperheiden perhetyö -palvelualueetta, jota johtaa yksi yhteinen päällikkö. Uudelleen organisoitumisen myötä 1.3.2014 lähtien Lapsiperheiden perhetyö on jakautunut sisäisesti erikseen kahdelle esimiehelle siten, että toinen johtaa perhetyön kautta tehtävää kotipalvelua ja toinen puolestaan perheohjausta. (Pudassalo-Kananen 2014.) Alueellisesti lapsiperheiden perhetyö on jakautunut neljään tiimiin Espoossa. Tiimit lännessä ovat Espoon keskus ja Espoonlahti. Tiimit idässä ovat Leppävaara ja Matinkylä-Tapiola-Olari. Tiimeissä työskentelee sekä perheohjaajia että perhetyöntekijöitä. (Espoo 2014.)

TAULUKKO 2. Perhetyöhön ohjautuminen 1.1.-30.9.2014 (Efficaraportointi 2014)

<i>Palveluun ohjautuminen</i>	<i>Asiakkaiden määrä</i>
Neuvolasta	440
Hakeutuu itse	194
Muulta taholta	56
Perheneuvolasta	53
Perheohjauksesta	39
Lastensuojelusta	32
Kotipalvelusta	19
Mielenterveys- ja päihdepalveluista	18
Aikuissosiaalityöstä	16
Oppilashuollosta	6
Varhaiskasvatuksesta	6
Vammaispalveluista	2
Maahanmuuttajapalveluista	1

TAULUKKO 3. Asiakkaiden tulosyy perhetyöhön 1.1.-30.9.2014 (Efficaraportointi 2014)

<i>Perhetyön tulosyy</i>	<i>Asiakkaiden määrä</i>
Vointi ja jaksaminen	264
Unikoulu	101
Huoltajan sairaus	59
Kasvatus ja hoito	55
Kriisi perheessä	30
Arjen hallinta	27
Kasvu ja kehitys	19
Monikkoperhe	17
Lapsen pitkäaikaissairaus/vamma	14
Varhainen vuorovaikutus	13
Mielenterveys- ja/tai päihdeongelma	10
Yksinhooltajuus	10
Imetys	1

Työ on kohdistettu erityisesti alle kouluikäisten lasten perheille alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun syyn perusteella. Perheet ohjautuvat lapsiperheiden perhetyön piiriin esimerkiksi neuvolan, lastensuojelun, sosiaalityön, vammaispalvelujen tai erikoissairaanhoidon

kautta. Tällöin ohjaava taho tekee yhdessä perheen kanssa pyynnön perhetyöhön. Perheet voivat ottaa myös itse yhteyttä suoraan perhetyöhön. Lapsiperheiden perhetyö on lyhytkestoista ja suunnitelmallista perhetyötä. Palvelusuunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. (Espoo 2014.)

Perheohjaajien työ on maksutonta varhaista tukea, joka voi sisällöltään liittyä vanhemmuuteen tai lasten kasvatukseen ja hoitoon (Espoo 2014). Perheohjaajan työtehtävät ovat luonteeltaan psykososiaalisia ja niihin kuuluu perheiden ohjausta ja neuvontaa. Perhettä voidaan ohjata myös konkreettisen mallintamisen avulla. Työhön voi sisältyä ryhmien vetämistä, avovastaanotoilla toimimista ja yhteistyön kehittämistä muiden alan tärkeiden tahojen kanssa. Tehtävissä korostuvat vuorovaikutustaidot, puheeksi ottaminen ja empaattisuus. Perheohjaajan kelpoisuusehtona on sosionomin, terveydenhoitajan tai vastaavan koulutus. (Pudasalo-Kananen 2014.)

Perhetyöntekijät toimivat perheissä antaen lasten- ja kodinhoidollista palvelua. Kodinhoidollisia tehtäviä perhetyöntekijä tekee yhdessä perheen kanssa, sillä kotipalvelua ei myönnetä pelkkään siivouspalveluun. Kotipalvelu on maksullista ja sen hinta määräytyy joko käyntikohtaisesti toteutuneiden käyntien pituuden mukaisesti tai kuukausimaksuna, jolloin hintaan vaikuttaa asiakkaan tulot, perhekoko ja palvelun määrä. (Espoo 2014.) Perhetyöntekijöiden työssä korostuu lastenhoitotaidot ja työntekijä tarvitsee rohkeutta ottaa vastuuta sekä tehdä päätöksiä itsenäisesti kotikäynneillä perheessä. Perhetyöntekijän kelpoisuusehtona on kodinhoitajan, lähihoitajan, lastenhoitajan tai vastaavan koulutus. (Pudasalo-Kananen 2014.)

4.2 Ammatillisuus perhetyössä

Sosiaali- ja terveysalan ammatit ovat ihmissuhdetyötä, jossa työvälineenä korostuu työntekijän persoona. Ammatillinen auttamistyö on monipuolista ja vaativaa, ja siinä kasvamiseen tarvitaan erityisesti aina ihmisenä kasvamista. Tämän lisäksi ammatillinen kasvamisen vaatii näillä aloilla omien valmiuksien, tietojen ja

taitojen kartuttamista. Perustana kasvulle on kuitenkin tahto tehdä työtä ihmisten auttamiseksi. (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivé & Välimäki 2003, 250.)

Ammatillisuus rakentuu perhetyössä vuorovaikutuksen ympärille. Ammatillinen osaaminen ei yksin riitä vuorovaikutustilanteissa, mutta sitäkin tarvitaan, jotta asiakas saa tarvitsemaansa tukea ja uusia näkökulmia tilanteessaan. Parhaimmillaan ammatillisuus antaa työntekijälle turvan ja tuen, jonka avulla hän pystyy näkemään laajasti asiakkaan tilanteen ja pystyy muokkaamaan ammatillista tietoaan asiakkaan tilanteen mukaan. Asiakkaan ja työntekijän on mahdollista rakentaa yhteistä pohjaa ja tavoitteita vain kun heidän ajatusmaailmansa kohtaa- vat. (Vilén ym. 2010, 91.)

Ammatillinen identiteetti tarkoittaa niitä ominaisuuksia ja piirteitä, jotka tuovat esille työntekijän samaistumisen omaan ammattiinsa. Ammatti-identiteetin perustan luo koulutus. Sen jälkeinen työelämä joko heikentää tai vahvistaa koulutuksen luomaa pohjaa. Se siis muodostuu vähitellen koulutuksen aikana ja selkeytyy työelämässä pitkänkin ajan kuluessa. Edellytyksiä ammatillisen identiteetin muodostumiselle ovat riittävät tiedot ja taidot ammatissa toimimiseen, motivaatio sekä oman ammatin arvostus. Kyky ja halu suoriutua ammatissa hyvin vaikuttavat siihen, kuinka merkittäväksi osaksi työntekijän persoonaa ammatti-identiteetti muodostuu. Joillekin ammatti voi jäädä toissijaiseksi asiaksi elämässä, kun taas toisille se voi tulla tärkeimmäksi tekijäksi persoonallisuudessa. (Laine ym. 2003, 251–252.)

Asiantuntijuuden lähtökohtia ovat kyvyt käyttää, löytää ja rajata omassa työssään esiintyviä kysymyksiä ja niiden ratkaisuja tutkittuun tietoon perustuen. Asiantuntija tuntee omaan alaansa liittyvät työprosessit ja -ympäristön. Työntekijä tarvitsee ammatillisuutensa kehittämiseen myös kriittisyyttä omien kokemuksiensa tarkasteluun. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005, 15.)

Ammatillisella kasvulla tarkoitetaan yksilön kehittymistä valmiuksien sekä ammatillisten taipumusten ja pyrkimysten suhteen. Tämä prosessi sisältää ammatti-identiteetin syntyvän ja omaan ammattiin liittyvän ammattietiikan omaksumisen. Se on vähitellen tapahtuvaa oppimista ja sosiaalistumista. Ammatillinen

kasvu voidaan ymmärtää koko elämän mittaisena prosessina; alkaen lapsuuden ammatteja jäljittelevistä leikeistä, edeten nuoruuden opiskeluun ja ammatinvalintaan sekä jatkuena aina aikuisuudessa tapahtuvaan työelämän aseman vakiinnuttamiseen ja lopulta eläkkeelle jäämiseen. Todellisuudessa nykyisin moni kuitenkin vaihtaa ammattia uransa aikana, joten ammatillisen kasvun prosessi ei välttämättä noudata em. kaavaa. Jokaisella ammatillisen kasvun prosessi on siis yksilöllinen. (Laine ym. 2003, 251–252.)

Ammatilliseen kasvuun liittyvässä oppimisen prosessissa tavoitteena on kehittyä sosiaalialaan liittyvän yhteistyön ja verkostoitumisen merkityksen ymmärtäväksi työntekijäksi. Oppimiselle edellytyksenä on omien näkemysten ja toiminnan ymmärtäminen. Siinä avuksi on hyödyntää erilaisia menetelmiä, kuten dialogia sekä yhteistyötä muiden työntekijöiden kanssa, jotka edistävät tätä ymmärrystä. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005, 26–27.)

Johtavan perheohjaajan Irene Pudassalo-Kanasen (2014) mukaan **Espoon lapsiperheiden perhetyössä** ammatillisuutta pyritään tukemaan monipuolisesti. Koulutuspohja antaa työntekijälle eväät inhimilliseen kohtaamiseen, asiakkaiden oikeudenmukaiseen kohteluun ja työntekijöiden yhteiseen tapaan auttaa perheitä. Yhteisesti luodut kaikkia koskevat pelisäännöt tukevat toimintaa ammatillisesti. Käytössä olevan tiimimallin on myös tarkoitus tukea vahvasti kaikkia työntekijöitä. Asioiden jakaminen ja pohtiminen yhdessä opettaa työyhteisön jäseniä ja muistuttaa, etteivät työntekijät ole yksin, vaikka käytännön asiakastyö onkin itsenäistä. Jokaisella työntekijällä on myös omia vahvuuksia, jotka voivat hyödyttää muita työryhmän jäseniä.

Lapsiperheiden perhetyössä järjestetään myös kaikille työntekijöille yhteisiä koulutuksia tai joihinkin koulutuksiin työntekijä menee edustuksellisesti, jolloin tämä jakaa oppimaansa jälkeinpäin työyhteisössä muille. Esimiehet pyrkivät kannustamaan ammatilliseen kehittymiseen, yhteiskunnallisesti työn kannalta merkittävien keskustelujen ja tutkimuksien seuraamiseen sekä esimerkiksi opiskeluun työn ohella. Myös työntekijän vapaa-ajan ja työn sovittaminen pyritään ottamaan huomioon esimiestasolla työvuorosunnittelussa. (Pudassalo-Kananen 2014.)

Pudassalo-Kananen (2014) näkee ammatillisen kasvun kannalta ratkaisevana tekijänä työntekijän oman asenteen. Työntekijä voi kokea työn kehittymiselle haasteena esimerkiksi oman elämäntilanteen tai sen, ettei omalla uralla kunnallisella sektorilla pääse välttämättä niin nopeasti etenemään. Jokaisella työntekijällä on mahdollisuuksia kuitenkin ammatilliseen kasvuun, kun erilaisiin tilaisuuksiin uskaltaa tarttua. Positiivinen ajattelu auttaa selviämään työn haasteista.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimustieto ei ole irrallista arkielämästä, vaan se on merkityksellistä ja monin tavoin ihmisten jokapäiväisissä kokemuksissa. Kartoitusten tekeminen, tietojen kerääminen ja luokittelu, tilastojen esitys, haastatteluaineistojen kuvaus sekä omien kokemusten kirjallinen esittäminen ovat kaikki erilaisia toimintoja, jotka voidaan ymmärtää tutkimukseksi. Suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen tutkimukseen kuuluu olennaisesti aiheeseen perehtyminen, suunnitelman laatiminen, tutkimuksen toteutus ja tutkimusselosteen laadinta. Kuitenkin tutkimusten prosessien erot näkyvät tutkijan erilaisista tavoista toimia tutkimusta tehdessään. Jokaisella tutkimuksella on aina tarkoitus, joka ohjaa valintoja prosessin aikana. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 20–21, 63, 137.)

5.1 Aikaisempia tutkimuksia

Erilaiset tutkimukset perheistä ja niiden hyvinvoinnista ovat tärkeitä esimerkiksi perhepolitiikan kehittämisen kannalta. Perhepolitiikka on laaja käsite, mutta toiminnallisesti se koostuu lapsiperheille suunnatuista tulonsiirroista ja lapsiperheiden hyvinvointipalveluista. Perhe on yhteiskunnan perusinstituutio, joten lapsiperheiden tukeminen niiden huolenpito- ja kasvatustehtävässä on merkittävää koko yhteiskunnan kannalta. Perheitä ja niiden hyvinvointia onkin tutkittu paljon monissa oppilaitoksissa ympäri Suomea ja myös ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyviä tutkimuksia on tehty. (Hämäläinen 2010, 227–228.)

Katariina Pärnän (2012) väitöskirja moniammatillisesta yhteistyöstä ja sen mahdollisuuksista lapsiperheiden varhaisessa tukemisessa tehtiin Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Väitöskirjan tarkoituksena oli tarkastella Lastensuojelluksen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen -kehittämishankkeessa saatuja kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Toimintatutkimuksellisella otteella tehdyssä väitöskirjassa selvitettiin siis moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä, tavoitteita ja arviointia sekä yhteistoi-

minmallisen asiakastyön toimintaa ja kehittämismahdollisuuksia ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kontekstissa. Pärnän tutkimus osoitti, että moniammatillisen yhteistyöprosessin käynnistyminen ja edistyminen edellyttää yhteistyötärpeen tunnistamista ja tahtoa yhteistyölle. Tutkimus toi myös esille sen, että moniammatillinen yhteistyö on prosessimaisesti etenevää tavoitteellista toimintaa, jossa resurssit, vastuu ja osaaminen voidaan jakaa. Kokonaisuudessaan tutkimus näytti, kuinka moniammatillisen yhteistyön kehittyminen on merkittävää, jotta perheet saisivat laadukkaita palveluja arkisessa toimintaympäristössään.

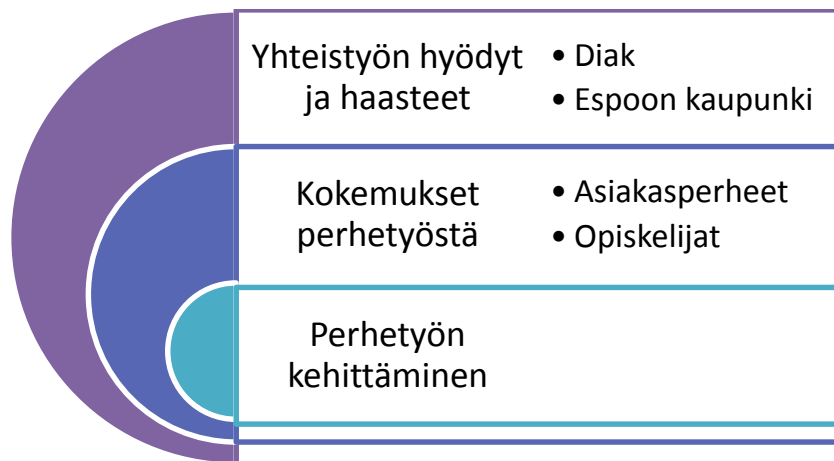
Suvi Lehmonen (2009) tutki Laurea-ammattikorkeakoulussa tehdyssä opinnäytetyössä perheiden kokemuksia Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyöstä. Teemahaastattelulla toteutetun laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten perheet olivat kokeneet perhetyöltä saamansa avun. Lehmosen tutkimus osoitti, että perheet tarvitsevat sekä konkreettista apua että perheen omia voimavaroja vahvistavaa tukea keskustelun ja kuuntelemisen keinoin. Tutkimuksen perheiden kokemuksissa korostui kiitollisuus avun saamisesta. Tutkimuksesta selvisi myös, kuinka tärkeä on perheohjaajien mahdollisuus toimia yhteistyössä eri tahojen kanssa tarvittavan avun järjestämiseksi perheille.

Suvi Lähteenmäen (2013) Diakonia-ammattikorkeakoulussa tekemän ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön aiheena oli neuvolan perhetyön kehittäminen Vantaalla. Tutkimuksessa selvitettiin neuvolan perhetyöntekijöiden kokemuksia perhetyön keskeisimmistä arvoista ja niiden toteutumisesta käytännön työssä. Tämä toimintatutkimuksellisella otteella tehty laadullinen tutkimus osoitti Vantaan kaupungin neuvolan perhetyöntekijöiden keskeisimmiksi arvoiksi asiakkaan kunnioituksen, avoimuuden ja luottamuksellisuuden sekä toiminnan periaatteeksi perhelähtöisyyden.

5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata Espoon kaupungin ja Diakin yhteistyöhanketta. Tutkimuksen tavoitteiksi nostettiin kolme asiaa: yhteistyön hyö-

dyt ja haasteet Espoon kaupungin ja Diakin välillä, perhetyön asiakkaiden ja opiskelijoiden kokemusten kartoittamisen sekä perhetyön kehittämisen asiakaslauteen pohjalta.

KUVIO 3. Opinnäytetyön tavoitteet

Hankeyhteistyön toimivuutta Espoon kaupungin ja Diakin välillä tarkasteltiin opettaja- ja työntekijähaastatteluiden avulla. Haastatteluissa haluttiin tuoda esille erityisesti yhteistyön hyödyt molemmille osapuolille. Yhtenä tärkeimmistä tavoitteista oli myös perheiden kokemusten kuuleminen. Hankkeen aikana kerättiin kirjalliset kyselyt perheiden vanhemmilta alussa ja keskivaiheessa. Tämän lisäksi heidät haastateltiin kasvotusten hankkeen päätyttyä. Perheiden haastattelujen tarkoituksena oli saada selville, kuinka perheet kokivat kyseisen hankkeen kautta tapahtuvan opiskelijatyön. Yhteistyöhanke oli opiskelijoille mahdollisuus suorittaa osa Lapsi- ja perhetyö I (LAP) -opintokokonaisuuden opiskelusta työelämän osaamisympäristössä, Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyössä. Opiskelijoiden haastatteluiden kautta haluttiin saada esille heidän näkemyksensä hankkeen toimivuudesta. Erityisesti kiinnostuksen kohteeksi nousivat opiskelijoiden kokemukset hankkeessa mukana olosta verrattuna opintokokonaisuuden suorittamiseen perinteisesti luennoilla, tentillä ja ryhmätyötehtävällä.

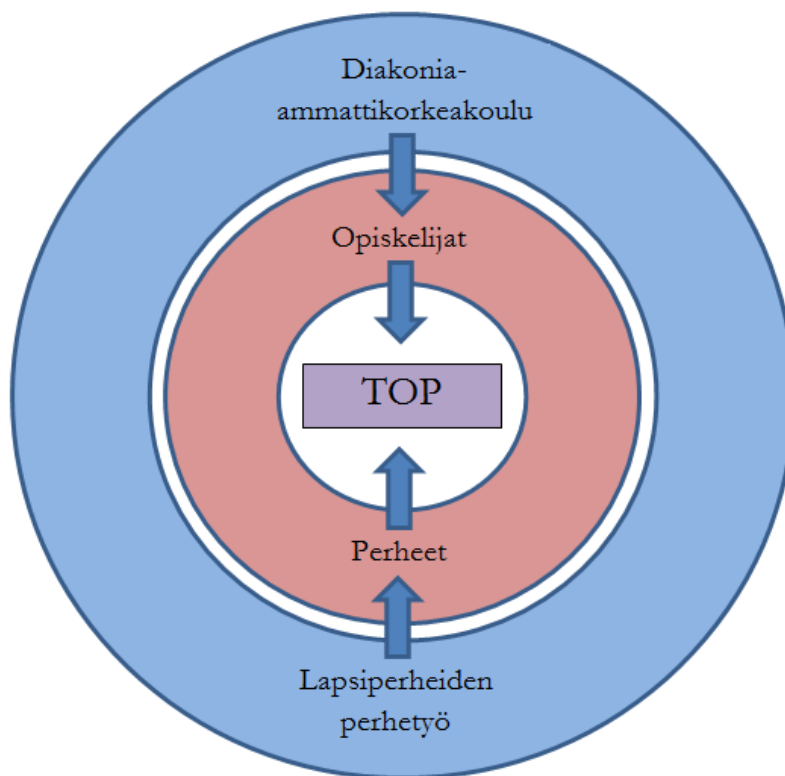
5.3 Yhteistyöhanke ja tutkimusympäristö

Diak ja Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi ovat tehneet yhteistyösopimuksen 16.1.2012. Yhteistyösopimukseen pohjautuen toteutetaan Diakin opiskelijoiden Lapsi- ja perhetyö I (myöhemmin LAP I) opintokokonaisuuden opiskelu työelämän oppimisympäristössä Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyössä ja asiakasperheissä. Kyseinen toiminta toteutetaan Espoon kaupungin perheohjaajan ja LAP I vastuuopettajan ohjauksessa. Toiminta koskee asetuksen 352/03 7. §:n ja oppilaitoksen tutkintosäännön 25. §:n (Opiskelu työelämän osaamisympäristöissä) mukaista opiskelua:

Diakissa on yhteistyössä työelämän kanssa luotuja työelämän osaamisympäristöjä. Niissä on kyse toiminnasta, joissa työelämän edustajat, opiskelijat ja Diakin henkilöstö tekevät yhteistyötä. Toiminnassa yhdistyy tutkimus, kehittäminen ja opetussuunnitelman tavoitteiden mukainen oppiminen. Osa opetussuunnitelman mukaisista opinnoista toteutuu työelämän osaamisympäristöissä toteutussuunnitelmissa määriteltävällä tavalla. (Diak. i.a.b.)

Työelämän osaamisympäristössä (TOP) opitaan tutkimalla ja kehittämällä työtä ja työyhteisöjä. Yhteistyössä työelämän toimijoiden kanssa pystytään kouluttamaan ammattilaisia ja tekemään tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Työelämäyhteistyö toteutuu työelämän osaamisympäristössä kumppanuutena, jolloin työssä oppiminen, työn ja työyhteisöjen tutkiminen ja kehittäminen yhdistyvät. (Diak i.a.c.) Diakin ja Espoon kaupungin hankkeessa opiskelija saa perhetyötoimintaansa tukea nimetyltä perheohjaajalta ja toteutussuunnitelman mukaisten oppimistehtävien tekoon Diakin opettajalta. Lisäksi hyvänä tukena opiskelijalle ovat TOP-hankkeeseen osallistuvien kokoukset, etenkin opiskelijoiden yhteiset kokoukset, joissa he voivat jakaa luottamuksellisesti kokemuksiaan perhetyöstä.

Lapsi- ja perhetyö I opintokokonaisuus (LAP I) on viiden opintopisteen laajuinen. Työelämän osaamisympäristössä toteutettu oppiminen ohjautuu siis LAP-opintokokonaisuuden opetussuunnitelmien tavoitteiden kautta. Tavoitteina on, että opiskelija tuntee varhaiskasvatuksen, lastensuojelun ja nuorisotyön toimintaympäristöt, työprosessit, menetelmät sekä toimijat. Opiskelija oppii tunnistamaan kasvun ja kehityksen häiriöt sekä osaa tukea yksilöä ja perhettä erilaisissa ammatillisissa toimintaympäristöissä. (Diak i.a.a.)

KUVIO 4. Hankkeen eri toimijat

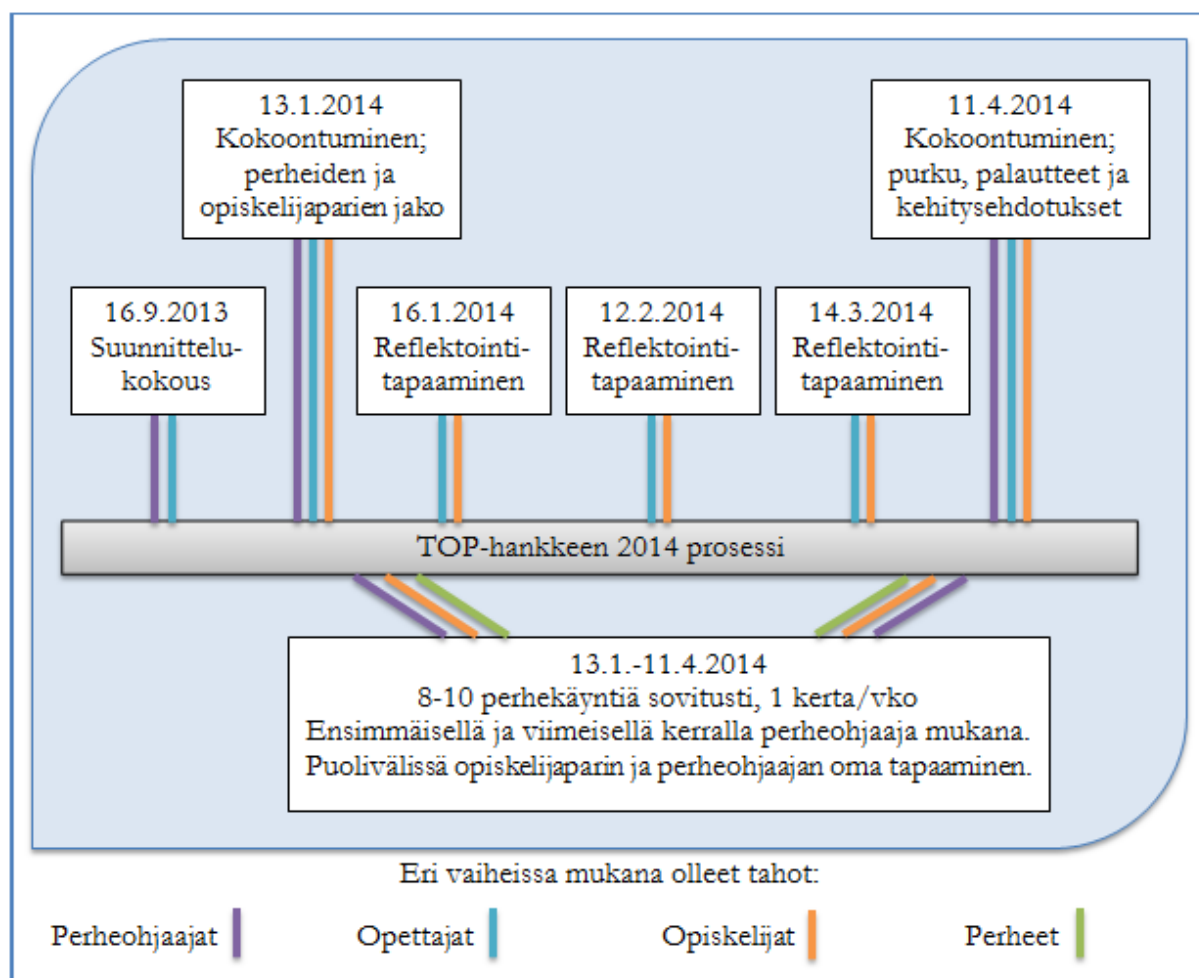
Yhteistyöhanke sekä tämän opinnäytetyön tutkimusympäristön muodostivat neljä eri toimijaa, jotka olivat yhteydessä toisiinsa. Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyöstä tärkeässä roolissa toimi johtava perheohjaaja sekä perheohjaajat, jotka pyysivät hankkeeseen mukaan asiakasperheet. Diakin hankkeesta vastaavat opettajat tarjosivat kahdeksalle opiskelijalle mahdollisuuden suorittaa LAP I-opintokokonaisuutta TOP-ympäristössä. Siten hankkeen ydintoiminta tapahtui mukaan tulleiden neljän asiakasperheen sekä Diakin kahdeksasta opiskelijasta muodostetun neljän opiskelijajoukon välillä.

TOP-hankkeen pilottiversio toteutettiin keväällä 2013. Pilotissa oli mukana neljä perhettä ja kahdeksan opiskelijaa. Opiskelijat kävivät perheissä pareittain yhteensä 12–14 kertaa ja käynti kesti kerrallaan kolme tuntia. Opiskelijat pitivät tärkeänä, että he saivat TOP-hankkeen kautta hyvää käytännön harjoittelua perheiden kohtaamisesta. He kokivat antoisana olla jakamassa arkea perheiden kanssa. Parityöskentely perheissä koettiin hyvänä, koska käynnin jälkeen voitiin yhdessä käydä läpi käyntiä ja jakaa ajatuksia samassa tilanteessa olleen kanssa.

Opiskelijoiden yhteiset keskustelutapaamiset olivat myös antoisia ja antoivat samalla tietoa erilaisten perheiden kanssa toimimisesta. Haasteeksi opiskelijoiden kohdalta nousi, että viimeiset perhekäynnit ajoittuivat päällekkäin seurakunnassa suoritettavan työharjoittelun kanssa, joten viimeiset perhetapaamiset olivat raskaita harjoittelupäivän päälle toteutettavaksi.

Espoon kaupungin lapsiperheiden työntekijöiltä nousi esille, että joissain perheissä opiskelijoiden apu lasten kanssa on ollut tärkeää, jotta työntekijä on saanut aikaa tavata myös vanhempia. Lisäksi opiskelijoiden työskentely perheissä koettiin tärkeäksi, koska muuten perheisiin ei olisi voitu välttämättä tarjota vastaavaa apua lapsiperheiden perhetyön oman työn kautta. Opiskelijoiden sähköpostiraportit tapaamiskerroista olivat hyviä ja työntekijöistä tuntui, että he olivat paremmin ajan tasalla perheen tilanteessa.

TOP-hanketta kehitettiin eri osapuolten palautteen pohjalta. Palaverien muotoja ja sykliä muutettiin palvelemaan opiskelijoiden ohjausta tehokkaammin ja opiskelijoiden työtaakkaa kevennettiin perhekäyntejä vähentämällä. Opiskelijoiden palautteen pohjalta opiskelijat tapasivat perheohjaajaa myös prosessin keskivaiheissa. Opiskelijoilta tulleen palautteen myötä perheohjaajat kiinnittivät perheiden valinnassa huomiota siihen, että hankkeeseen tulisi monipuolisia perheitä, joissa olisi eri ikäisiä lapsia.

KUVIO 5. Hankkeen prosessin eteneminen

TOP-hankkeessa keväällä 2014 opinnot muodostuivat yhteensä kymmenestä käynnistä perheissä. Opintojen suoritus edellytti, että opiskelija suoritti perheissä tapahtuvia käyntejä vähintään kahdeksan. Ensimmäisellä käynnillä oli perheen perheohjaaja mukana. Samalla tehtiin tavoitteet perheen kanssa opiskelijatyöjaksolle. Jokaisesta perhetapaamisesta opiskelijat lähettivät sähköpostitse koosteen perheen perheohjaajalle. Nämä koosteet auttoivat perheohjaajia seuraamaan opiskelijoiden ja perheiden työskentelyprosessia, mutta niistä oli myös hyötyä opiskelijoiden kokoavan raportin tekemiseen. Opiskelijat tekivät perhekäynneistä kymmenen sivun pituisen kokoavan raportin, jossa esiteltiin oma perhe sekä pohdittiin kyseisen perheen elämänvaihetta kehityspsykologisesta näkökulmasta. Raportissa selvitettiin myös kirkon perhetyön haasteita ja sen tarjoamia mahdollisuuksia perheelle. Viimeisenä osana raportissa oli pohdinta, jossa käsiteltiin perhe-elämää, perheiden tarvitsemaa tukea, opiskelijan oman ammatillisuuden tuomia mahdollisuuksia auttaa ja tukea perhettä sekä omaa ammatillista kasvua.

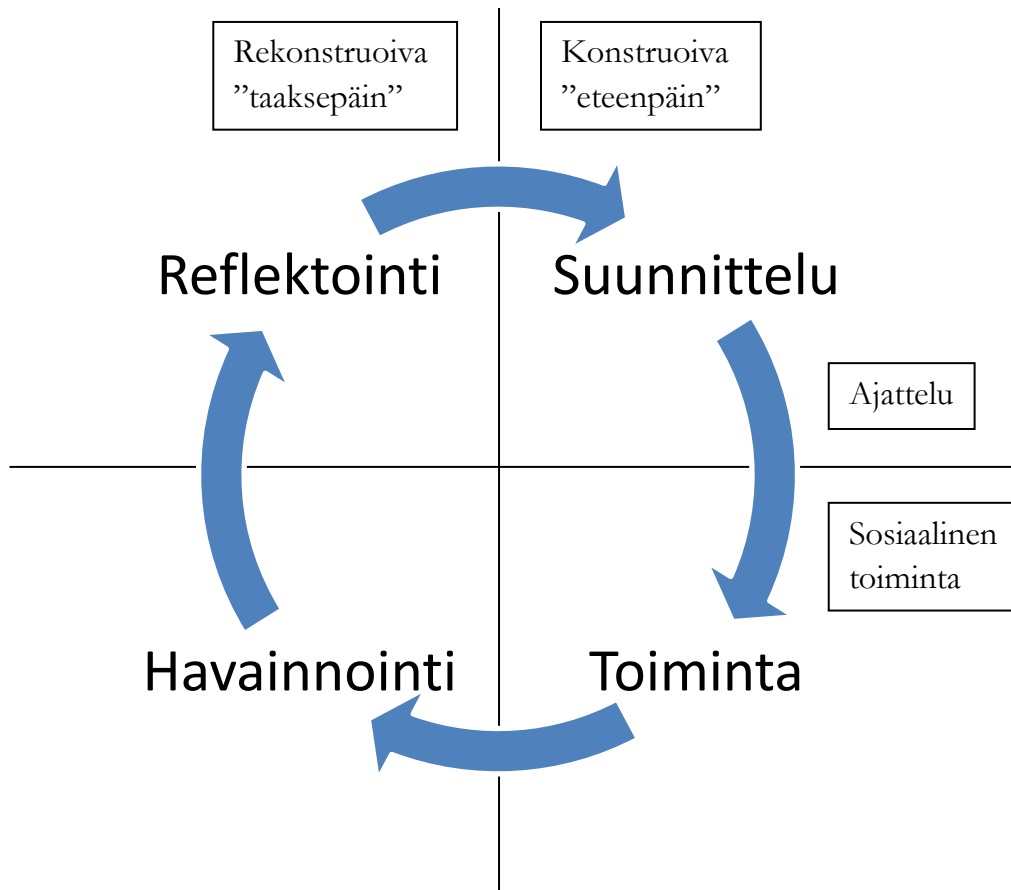
Raportin oli tarkoitus tukea ammatillista kasvua ja siinä tuli tuoda esille myös perhetyön haasteita. Perheelle opiskelijat saivat halutessaan antaa lyhyemmän ja vapaamuotoisemman version raportista, joka voi sisältää esimerkiksi kuvia yhteisistä tapaamisista.

5.4 Tutkimusmenetelmät

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus tarkoittaa ja kuvaa yksinkertaisimmillaan tutkimuksen aineiston muotoa, joka ei ole numeraalinen ja on ilmaisultaan tekstiä (Eskola & Suoranta 2008, 13–15). Laadullisen tutkimuksen erilaisia lajeja ja suuntauksia on paljon, mutta niille yhteiseksi voidaan nähdä pyrkimys korostaa sosiaalisten ilmiöiden merkityksellistä luonnetta. Toimintatutkimus lukeutuu yhdeksi laadullisen tutkimuksen lajeista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 162–163.)

5.4.1 Toimintatutkimus

Toimintatutkimuksen avulla tuotetaan tietoa käytännön kehittämiseksi, kun käytäntöjä pyritään saamaan entistä paremmiksi. Toimintatutkimus pitää sisällään ajallisesti rajatun tutkimus- ja kehittämisprojektin, jonka myötä suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja. Pienimuotoisemmin toimintatutkimus voidaan ymmärtää oman työn kehittämisenä, joka vaatii ihmisten välistä toimintaa ja vuorovaikutuksen edistämistä. Toimintatutkimus pohjautuu sosiaalipsykologi Kurt Lewinin käsityksiin sosiaalisen toiminnan rakentumisesta. (Heikkinen 2007, 15–17.)

KUVIO 6. Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen, Kiilakoski & Rovio 2007, 79)

Käytännön tasolla toimintatutkimus on yhteen suunnitelmaan perustuvaa kokeilua, jota seuraa kokemusten pohjalta parannettu suunnitelma. Näin syklisyys kuuluu toimintatutkimukseen, kun toimintaa pyritään hiomaan useiden peräkkäisten suunnittelu- ja kokeilukertojen kautta. (Heikkinen 2007, 19.) Toiminta on syklin eri vaiheissa joko konstruoivaa eli uutta rakentavaa ja tulevaisuuteen suuntaavaa tai rekonstruoivaa eli menneen uudelleenrakentamista, jolloin painopisteenä on havainnointi ja arviointi (Heikkinen, Kiilakoski & Rovio 2007, 78).

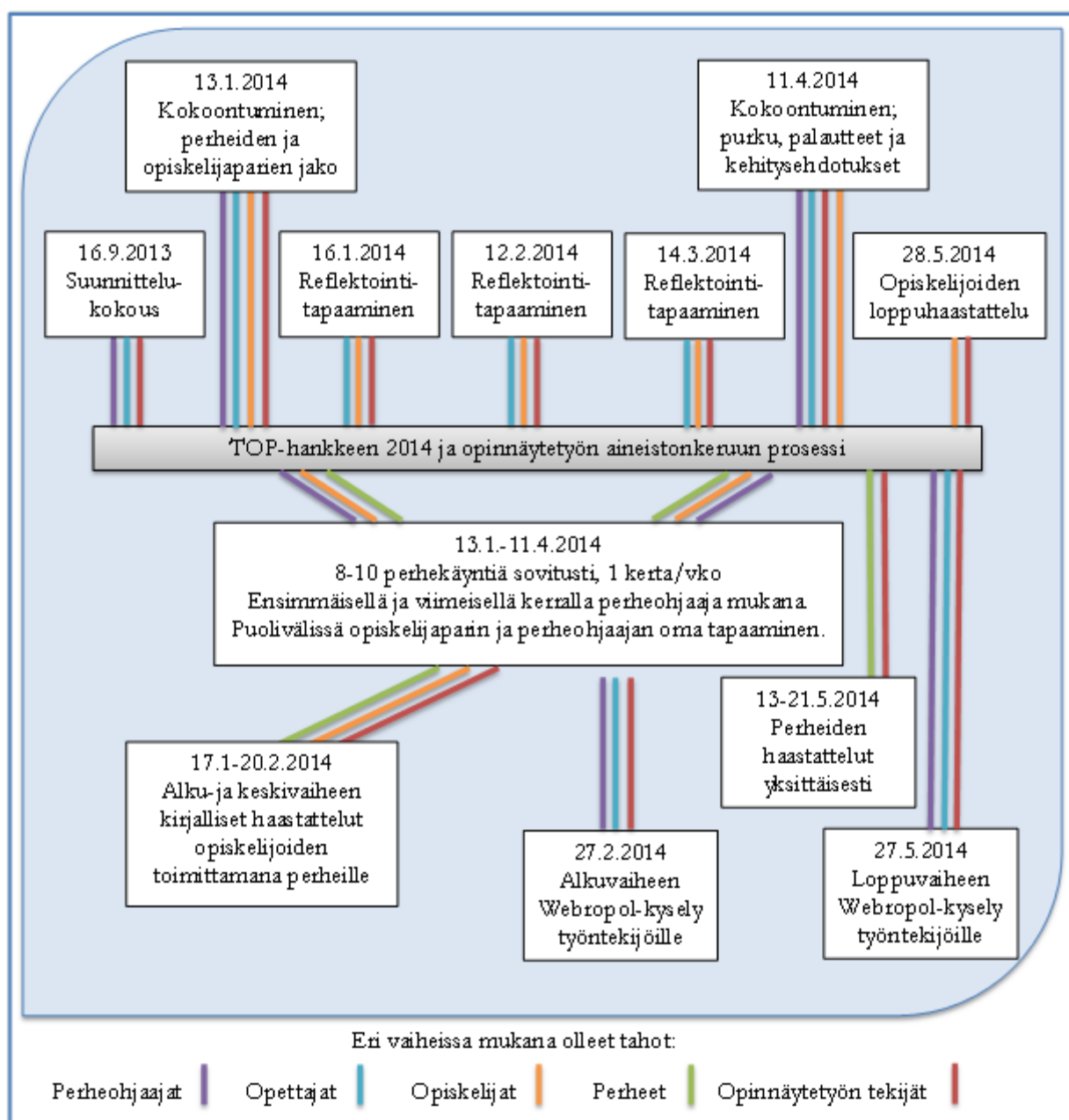
Toimintatutkimusta tekevä tutkija on siis aktiivinen vaikuttaja ja toimija osallistuen tutkimaansa toimintaan. Tutkija siis tarkastelee tutkimuskohdettaan sisältä päin, joten se vaikuttaa aineistoon suhtautumiseen ja sen analysointiin. Toimintatutkijalle siis oma välitön kokemus on osa aineistoa. Hän voi käyttää omia havaintojaan tutkimusmateriaalina muun tutkimusaineiston lisäksi tai jopa sen sijasta. (Heikkinen 2007, 19–20.)

Tämä opinnäytetyö prosessi alkoi vuoden 2013 pilottihankkeen aikana toimintatutkimuksellisella otteella. Opinnäytetyön tekijät toimivat aktiivisessa roolissa hankkeen kehittämisessä jo ennen kevään 2014 TOP-hanketta, johon tutkimus pääosin keskittyy. Käytännössä TOP-hankkeen toiminta jatkuu myös tutkimuksen jälkeen siten, että tutkimustulokset vaikuttavat hankkeen kehittämiseen edelleen.

5.4.2 Aineistonkeruumenetelmät

Laadullista tutkimusta tehdessä haastattelu on yleisimpiä tapoja kerätä aineistoa. Haastattelun kautta selvitetään haastateltavan mielipiteitä tutkijan aloitteesta tapahtuvan keskustelun avulla. Tutkija haastattelijana johdattelee tätä keskustelua esittämällä kysymyksiä haastateltavalle. Haastattelun muotona voi olla ryhmähaastattelu, jolloin paikalla on useita haastateltavia samaan aikaan. Ryhmähaastattelun toteuttaminen voi olla perusteltua yksilöhaastattelun sijasta, sillä ryhmässä henkilöt voivat saada toisistaan tukea sekä innoittaa toisiaan keskustelussa. Tällöin tutkija voi saada enemmän tietoa. (Eskola & Suoranta 2008, 85, 94.)

Erilaisista haastattelutyypeistä valittiin opinnäytetyön aineistojen keräämiseen puolistrukturoidun haastattelun ja teemahaastattelun. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat sekä haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin ja teemahaastattelussa puolestaan kysymykset eivät ole tarkasti muotoiltuja, vaan keskustelua ohjaa etukäteen valitut teemat (Eskola & Suoranta 2008, 86). Tässä opinnäytetyössä haluttiin tutkia mahdollisimman monipuolista aineistoa, jossa haastateltavien kokemukset tulisivat vahvasti esille, joten nämä haastattelutyyppit muotoutuivat lähes itsestään.

KUVIO 7. Hankkeen ja aineistonkeruun prosessin eteneminen

Opiskelijat haastateltiin suullisesti ennen ja jälkeen kevään 2014 TOP-hanketta. Opiskelijoiden suulliset ryhmähaastattelut toteutettiin etukäteen mietittyjen haastattelurunkojen (liitteet 5 & 6) avulla. Opiskelijoiden kokoavien raporttien pohdintaosuuksia perhetyöstä hyödynnettiin myös aineistoina opinnäytetyötä varten. Lisäksi opiskelijoiden ja työntekijöiden kokemuksia tuli esille yhteisissä tapaamisissa. Opiskelijat kokoontuivat koululla yhteensä neljä kertaa TOP-hankkeen aikana. Myös näiden tapaamisten muistiinpanoja hyödynnettiin. Kaikki TOP-hankkeen opiskelijat, työntekijät sekä opinnäytetyön tekijät kokoontuivat myös yhteisiin palaveriiniin ennen hanketta ja sen päätteeksi.

Hankkeessa mukana olleille Espoon kaupungin varhaisen tuen viidelle perheohjaajalle ja Diakin kahdelle opettajalle tehtiin kaksi puolistrukturoitua Webropol-kyselyä. Ensimmäinen työntekijöiden kysely (liite 7) lähetettiin hankkeen alussa, helmikuussa 2014. Toinen kysely (liite 8) lähetettiin työntekijöille toukokuussa 2014, hankkeen päätyttyä. Päädyimme tähän ratkaisuun, koska emme halunneet kuormittaa työntekijöitä esimerkiksi välivaiheen haastattelulla. He toivoivat haastattelua sähköpostitse tai muuten internetin välityksellä, koska kokivat kasvokkain tapahtuvan haastattelun aikataulullisesti vaikeaksi järjestää.

Perheiltä pyydettiin lupa tutkimuksen haastatteluihin osallistumisesta perheohjaajien toimesta jo ennen kuin TOP-hankkeen opiskelijat aloittivat käynnit perheissä. Työntekijät antoivat perheille opinnäytetyötä koskevan saatekirjeen (liite 1), jossa käsiteltiin muun muassa perheiden nimettömyyden varjelua opinnäytetyössä. Saatekirjeellä perheille kerrottiin opinnäytetyön haastatteluprosessin etenemisestä ja mahdollistettiin yhteyden ottaminen lisätietojen saamiseksi.

Perheiden haastattelut toteutettiin kolmena eri haastatteluna: prosessin alkuvaiheessa ja keskivaiheessa kirjallisina haastatteluina (liitteet 2 & 3) sekä lopuksi kasvotusten tapahtuvana teemahaastatteluna (liite 4). Opiskelijat toimittavat kirjalliset haastattelut omille perheilleen käyntikerroillaan. Haastattelupaperit annettiin perheen vanhemmille täytettäväksi. Ideana oli, että opiskelijat sillä käyntikeralla mahdollistavat vanhemmille ajan ja paikan papereiden täyttämiseksi. Kun vanhemmat olivat täyttäneet haastattelupaperit, saivat he itse laittaa ne kirjekuoriin ja opiskelijat toimittivat suljetut kirjekuoret opinnäytetyön tekijöille. Hankkeen päätyttyä suulliset teemahaastattelut toteutettiin perheissä kasvotusten vanhempien kanssa toukokuussa 2014. Haastattelut tehtiin yksittäisesti neljässä hankkeen perheessä ja ne nauhoitettiin. Nauhoitetut haastattelut litteroitiin ja niistä tehtiin yhteenvedot.

5.4.3 Analyysimenetelmät

Analyysin on tarkoitus tiivistää aineisto selkeäksi ja mielekkäästi luettavaksi kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analyysin avulla

tuotetaan tietoa tutkittavasta asiasta. Yksi tapa laadulliseen analyysiin ja tulkintojen tekemiseen on pitää aineistoa tutkijan apuvälineenä, ajattelun ja tulkintojen lähtökohtana. Tulkintojen tekeminen aineistosta on usein vaikeinta laadullisissa tutkimuksissa, sillä sille vaiheelle ei ole muodollisia ohjeita. (Eskola & Suoranta 2008, 137, 145.)

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota on mahdollista käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysia voidaan pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä. Tutkimuksen analyysin etenemiseen kuuluu erilaisia vaiheita. Aluksi päätetään, mikä aineistossa kiinnostaa. Sen jälkeen tulisi käydä läpi aineistoa merkiten kiinnostukseen liittyvät aiheet ja koota ne yhteen. Muu aineisto jää pois tutkimuksesta. Ongelmaksi tutkimuksessa voi muodostua aineiston rajaus. Laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy usein monia kiinnostavia aiheita, joita ei ole etukäteen osannut ajatella. Tärkeää on siis pitää mielessä juuri kyseisen tutkimuksen tarkoitus ja tehtävä. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 93–94.)

Aineistoa voi lähestyä nostamalla esiin teemoja, jolloin on tärkeää löytää tekstistä olennaiset asiat. Tutkija pyrkii siis löytämään tutkimusongelman kannalta merkitykselliset sisällöt pysyen uskollisena tekstille. **Teemoittelu** on suositeltava analyysintapa, kun pyritään ratkaisemaan jotain käytännöllistä ongelmaa ja halutaan lähestyä aineistolähtöisesti tekstiä. Teemoittelun kannalta mielenkiintoa voi lisätä sen mukaan järjestetyt sitaatit. Kuitenkaan sitaatit eivät yksinään osoita analyysia ja johtopäätöksiä kovin pitkälle. (Eskola & Suoranta 2008, 174–180; Moilanen & Räihä 2010, 55–56.)

Tämän tutkimuksen aineistojen analyysimenetelmät valittiin mahdollisimman luontevilta tuntuvien menetelmien mukaan. Sisällönanalyysi ja teemoittelu valittiin sen perusteella, että ne antavat hyvin tilaa opinnäytetyön tulosten käsittelylle aineistolähtöisesti. Molemmat menetelmät myös mahdollistivat teoriaosuuden ja tutkimustulosten vuoropuhelun tulkinnallisesti, joten niiden avulla pystyttiin luomaan mahdollisimman eheä opinnäytetyökokonaisuus.

6 HAASTATTELUJEN TULOKSET

Opiskelijoita oli mukana kahdeksan, joista seitsemän oli naisia ja yksi oli mies. TOP-hanketta ennen opiskelijat olivat suorittaneet sosionomi-opintoja puoli-toista vuotta, johon oli sisältynyt myös kaksi työharjoittelua (aikuissosiaalityö ja mielenterveys- päihdetyö). Opiskelijat jakaantuivat perheisiin pareiksi oman mielenkiintonsa mukaan.

Työntekijöitä hankkeessa oli sekä Diakin että Espoon kaupungin puolelta. Diakista mukana oli kaksi opettajaa ja Espoon lapsiperheiden perhetyöstä yksi johtava perheohjaaja sekä neljä muuta perheohjaajaa. Työntekijöitä oli yhteensä siis mukana seitsemän.

Taulukko 4. Perheiden lasten ikäjakauma

<i>Ikä</i>	0 v.	1 v.	2 v.	4 v.	5 v.	6 v.	9 v.
<i>Lasten määrä</i>	3	1	2	2	2	1	2

Perheitä oli hankkeessa mukana neljä, joista kolmessa perheessä lapsia on kolme ja yhdessä neljä. Tässä neljän lapsen perheessä on yhdet kaksoset. Lasten ikäjakauma oli monipuolinen ja jakautunut tasaisesti eri perheissä. Vastaajina opinnäytetyön haastatteluissa toimivat perheiden vanhemmat; kolme pariskuntaa ja yksi äiti.

6.1 Opiskelijoille arvokasta kokemusta perhetyöstä

Ennen TOP-hankkeen alkamista opiskelijat kertoivat haastattelussa, että kiinnostus perhetyötä kohtaan oli tärkein syy **osallistua** hankkeeseen. Monilla aikaisempi työharjoittelu oli jollain tavalla liittynyt perhetyöhön tai lapsiin ja mielenkiinto työtä kohtaan oli herännyt. TOP-hankkeeseen mukaan lähteminen oli luontevaa, sillä opiskelijat kokivat oppivansa parhaiten käytännön kautta uusia asioita. Toisaalta hankkeen kautta tuli mahdollisuus osallistua uudenlaiseen tapaan

suorittaa opintoja. Opiskelijat pitivät tärkeänä, että he saisivat hankkeen kautta ammatillisesti kasvattavia kokemuksia työelämäyhteistyössä ja samalla hanke edistäisi heidän ammatillista osaamistaan. Opiskelijat pitivät myös tärkeänä, että teoria linkittyy läheisesti käytäntöön. Opiskelijat halusivat saada lisää kokemusta lasten ja vanhempien kanssa tehtävästä työstä. Osa opiskelijoista nosti esille, että hankkeen kautta heille tulisi kosketuspintaa Espoon kaupungin perhetyöhön. Hanke voisi tarjota mahdollisuuden työllistyä tulevaisuudessa perhetyöhön.

Opiskelijat huomasivat hankkeen aikana, kuinka tärkeitä käynnit olivat lapsille. Heidän tulonsa perheeseen oli aina odotettu tapahtuma. Tämä tilanne johti herkästi myös siihen, että **lasten hoitaminen** ja heille virikkeiden tarjoaminen korostui käyntien aikana. Opiskelijat kokivat turhautumista hankkeen alussa, koska odottivat enemmän vanhempien kanssa vuoropuhelua ja mahdollisten perhe-elämän haasteiden läpikäymistä ja niissä auttamista. Opiskelijoiden yhteisessä tapaamisessa koululla käytiin tästä aiheesta keskustelua. Sen yhteydessä nostettiin esille, että lapset ovat oleellisessa roolissa perheessä ja toisaalta lapset ovat myös avain luottamuksen syntyyn vanhempien kanssa tehtävään työhön. Puheeksi ottamista on hyvä harjoitella lasten asioiden kautta vanhempien kanssa.

Keskustelujen pohjalta oivalsimme, että juuri tällaisella ennaltaehkäisevällä perhetyöllä on iso merkitys tulevaisuuden kannalta, koska jos tässä vaiheessa kykenemme katkaisemaan vanhempien väsymyskierteen, voimme ennaltaehkäistä monia mahdollisia ongelmia tulevaisuudessa. (Opiskelija.)

Pienelläkin avulla voi olla suuri vaikutus perheen jaksamisen kannalta. (Opiskelija.)

Luottamuksen syntyminen tapahtui jokaisessa perheessä yksilöllisesti. Vanhemmat kertoivat opiskelijoille tyytyväisyydestä lasten kanssa toimimiseen. Yhdessä perheessä opiskelijat kokivat, että vanhempien oli vaikea aluksi kertoa arjen haasteista tai toimia heille normaalilla tavalla, kun opiskelijat olivat läsnä. Kuitenkin loppuvaiheessa hanketta äiti pystyiikin jo puhumaan perheen ongelmista, joita oli ensimmäisillä käynneillä vähätelty.

Opimme myös sen, että vanhempien luottamus on ensin ajan kanssa ansaittava, ennen kuin voin alkaa ottaa puheeksi asioita, jotka mahdollisesti voivat olla kipeitäkin asioita. (Opiskelija.)

Yhtenä tavoitteena opiskelijoilla hankkeen aikana oli **harjoitella puheeksi ottamista**. Yhdessä perheessä opiskelijat olivat aluksi pohtineet, että he eivät pysty toteuttamaan puheeksi ottamista perheessä, koska siellä ei ole mitään suurta ongelmaa. Opiskelijat olivat käyntien aikana huomanneet, että toisaalta niiden aikana opiskelijat nostivatkin esille keskusteluihin asioita, joita äiti oli puheessaan ilmoittanut haasteiksi. Opiskelijat olivat oivaltaneet, että puheeksi ottaminen onkin vuorovaikutusta vanhemman kanssa ja esimerkiksi äidin ajatuksien pohjalta heräävää keskustelua. Yhden perheen kohdalla opiskelijat kokivat epäonnistuneensa puheeksi ottamisessa, koska eivät saaneet keskusteltua äidin kanssa vanhemmuudesta. Toisaalta opiskelijat kuitenkin mainitsivat, että he juttelivat äidin kanssa yleisiä asioita ja kuulumisia. Yhdessä perheessä opiskelijat kokivat turhautumista, kun he olivat ottaneet jonkin asian esille, mutta muutosta tilanteessa ei kuitenkaan ollut havaittavissa seuraavilla kerroilla. Mutta viimeisellä perhekäynnillä tilanne olikin muuttunut ja yhdessä puheeksi otettu asia oli löytänyt arkeen. Tämä tuntui opiskelijoista erittäin antoisalta ja he huomasivat, kuinka joskus pieneenkin muutokseen voi mennä aikaa. Yhdessä perheessä opiskelijat kokivat, että kun he olivat ottaneet haastavan asian puheeksi, äiti käänsi keskustelun asioihin, jotka perheessä toimivat. Osa opiskelijoista kertoi loppuraportissa, että he olivat ymmärtäneet puheeksi ottamisen menetelmän tarkoittavan vain ongelmien esille tuomista. Viimeisen yhteisen tapaamisen jälkeen heillekin oli selvinnyt menetelmän monipuolisuus, jota olisi kaivattu jo ennen perhekäyntejä.

Haastavaa perhekäynneillä oli puheeksi ottaminen. Mikä on riittävän hienovarainen tapa ottaa puheeksi tai miten saada sopiva tilaisuus ettei vain töksäytä asiaa. (Opiskelija.)

Jäimme kuitenkin kaipaamaan opastusta, mitä puheeksi ottaminen lopulta on ja mitä merkitystä sillä on meidän tapauksessamme. Eri-tyisesti olin epävarma siitä, olemmeko saavuttaneet tavoitteemme, jos emme puhu varsinaisesti ongelmista, vaan arjesta ja sen pyörittämisestä. (Opiskelija.)

Hankkeen päättyttyä opiskelijoiden haastattelussa nousi vahvasti esille, että **käytännön työ perheessä** koettiin erittäin hyväksi tavaksi tehdä opintoja, koska siinä

syntyy aitoja kohtaamisia ihmisten välillä. Opiskelijoiden perhetietous kasvoi hankkeen aikana. Opiskelijat oppivat ymmärtämään, että myös niin sanottu tavallinen perhe voi tarvita joskus apua. Perhetyö on tarkoitettu kaikille, ei vain lastensuojeluperheille. Perhekäynneillä opiskelijat huomasivat, että heidän mielestään pienikin apu ja tuki voi olla perheelle erittäin tärkeää. Käytännön tilanteet opettivat myös paljon, koska niiden kautta sai ymmärrystä siitä, mitä itse voi tehdä ja miten perhettä voi tukea toimimaan uudella tavalla. yhdessä perheessä opiskelijat toivat esille, että omalla toiminnalla on tärkeä rooli ohjata myös äidin toimintaa. Toisaalta koettiin myös että esimerkiksi television sulkeminen pitää lähteä perheenjäsenistä, ei ulkopuolisesta kehotuksesta, jotta sillä voisi olla jatkossa vaikutusta perheen toimintatapoihin. Kaiken kaikkiaan opiskelijat kokivat harjoittelun erittäin antoisana ja opettavaisena.

Monet perheet, joissa on paljon lapsia ja etenkin kun he ovat vielä pieniä, on suuri avun tarve. Sosionomin rooli tässä on tukea vanhemmuudessa ja tarvittaessa ohjata perhettä myös muiden palvelujen piiriin. (Opiskelija.)

Toiveet ja odotukset hanketta kohtaan eivät kaikilla opiskelijoilla toteutuneet, kuten he olivat etukäteen ajatelleet. Hankkeelta odotettiin enemmän haasteellisuutta perheen tilanteen selvittämiseen ja konkreettiseen auttamiseen esimerkiksi apua arjen rutiinien löytymiseen tai vanhemmuuden tukemiseen. Osalle opiskelijoista perhetyö jäi vielä kovin vieraaksi, koska TOP-hanke oli heidän mielestään aika yksipuolinen kuva perhetyöstä. Eräs opiskelija toi esille, että hänen olisi pitänyt itse aktivoitua paremmin, jotta olisi saanut hankkeesta enemmän irti. Yhdessä perheessä nousi esille, että perhe olisi toivonut enemmän suunnittelua käynneille. Toisaalta opiskelijat olivat toivoneet vanhemmilta ideoita ja toiveita käyntien sisältöön. Yhteenvetona he olivat todenneet, että käyntejä olisi hyvä suunnitella enemmän alussa yhdessä, jotta käynneistä saisi hyvän kokonaisuuden.

Koemme, että kokonaisuudessaan projekti oli positiivinen kokemus. Saimme hienon mahdollisuuden tutustua hienoon perheeseen ja saimme olla heille apuna ja tukena heidän arjessaan. (Opiskelija.)

Yhteistyön toteutumisesta oli myös erilaisia näkemyksiä. Vastuunjako koulun ja kaupungin välillä olisi hyvä olla vielä selvempi, jottei opiskelijalle tulisi tunnetta,

että hän ei saa ohjausta mistään. Opiskelijat pohtivat, ettei Diakin ja perhetyön työntekijöiden molemmille osapuolille ollut välttämättä selkeää kuvaa omista rooleista ohjaukseen liittyen. Esimerkiksi yhdessä perheessä oli perheohjaajan rooli jäänyt erittäin vähälle, vaikka opiskelijat olivat lähettäneet hänelle sähköpostia ja kyselleet perheeseen liittyviä asioita. Ohjaaja oli pyytänyt kysymään asioita koululta ja toisaalta koululta oli ohjattu kysymään ohjaajalta. Toisaalta kahdessa perheessä ohjaaja oli ollut erittäin hyvin mukana toiminnassa ja ohjaajat olivat aktiivisesti kommentoineet raportteihin, joita opiskelijat lähettivät sähköpostilla käynneistään. Opiskelijat kokivat hyvänä, että keskellä hanketta järjestettiin yhteinen tapaaminen toimistolle ohjaajan kanssa, jossa he saivat tärkeää tietoa perhetyöstä. Lisäksi opiskelijat pystyivät keskustelemaan perheen asioista rauhallisessa tilanteessa ja samalla kyselemään ohjaajalta käyntien aikana heränneitä kysymyksiä.

TOP-hankkeessa **kuormittavana** osana koettiin matkat perheisiin, koska osallane veivät paljon aikaa ja perhettä tavatessa koko ilta piti varata käynnille. Opiskelijat pohtivat myös työn jakautumista koululla kurssin suorittaneiden ja TOP-hankkeessa mukana olleiden kesken. Raporttien kirjoittaminen koettiin jollain tasolla kuormittavana, vaikka toisaalta ne helpottivat kuitenkin loppuraportin tekemistä ja myös omaa reflektointia käynneistä.

Kehittämisideaksi nousi, että koululla järjestettävän teoriaopetuksen sijasta tai sen lisäksi voisi perhetyötä tekeville opiskelijoille olla oma orientaatiopäivä, jossa käytäisiin tarkemmin perhetyötä ja sen työmenetelmiä läpi. Opiskelijat kaipasivat etenkin puheeksi ottamisen käsittelyä huomattavasti monipuolisemmin ennen perhekäyntien alkamista. Toisena kehittämisen kohteeksi nousi, että TOP-hanketta koskeva info pitäisi pitää jo edellisenä lukukautena ja siinä olisi erittäin tärkeää olla läsnä aikaisemmin hankkeeseen osallistuneita opiskelijoita. He osaisivat kertoa enemmän hankkeesta ja samalla muodostuisi konkreettisempi kuva opiskelusta, koska hankkeen rankkuus tuli yllätyksenä monelle opiskelijalle.

6.3 Työntekijät tyytyväisiä hankkeen kokonaisuuteen

TOP-hankkeen alkuvaiheessa lapsiperheiden perhetyön perheohjaajien sekä Diakin opettajien **odotukset** hankkeesta olivat samankaltaisia: opiskelijoille haluttiin löytää vaihtoehtoisia tapoja opiskella ja hankkeen toivottiin kehittävän uudenlaista yhteistyötä Espoon kaupungin ja Diakin välille. Mukaan hankkeeseen lähdettiin avoimin mielin ja työntekijät odottivat opiskelijoilta apua asiakkaiden arkeen. Hankkeen päätteeksi perheiden toivottiin olevan voimaantuneita ja tyytyväisiä.

Hankkeen **hyödyksi** pohdittiin opiskelijoiden kannalta, että yhteistyö työelämän kanssa tulisi vahvistamaan ja tukemaan teorian osaamista. Diakin opettajilta nousi esiin Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyöstä oppiminen ja ajan tasalla pysyminen sosiaalialan kentän asioista. Perheohjaajat taas kertoivat saaneensa hankkeen avulla kokemusta opiskelijayhteistyöstä ja ohjaamisesta.

Ohjauksen lisäksi opiskelijoilta voi myös oppia ja saada uutta näkökulmaa työn arkeen. Erityisen tärkeäksi koettiin se, että perheohjaajat saivat opiskelijoiden kautta tietoa niin, että perheen tilanne tuli enemmän näkyväksi ja avun saaminen kohdentuu tulevaisuudessa paremmin. Hankkeen kautta on mahdollisuus kehittää perheiden palveluja ja samanaikaisesti tuottaa uudenlaista sisältöä opiskeluun käytännön kautta.

Haasteiksi alkuvaiheessa arvioitiin hankkeen lyhytikäisyys, perheiden tai opiskelijoiden sitoutuminen sekä perheiden suhtautuminen opiskelijoihin. Koettiin, että tärkeintä on perheiden ja opiskelijoiden sitoutuminen työskentelyyn sekä vanhempien avoimuus keskusteluun opiskelijoiden kanssa. Se, että perheohjaajalla ei välttämättä ole tiivistä yhteistyötä perheen kanssa, jossa opiskelijat ovat, koettiin sekä haasteena että mahdollisuutena.

Perheohjaajilla haasteeksi nousi kiireinen arki. Perheohjaajat olisivat mielellään tavanneet opiskelijoita enemmän myös kasvokkain, mutta se ei ollut aikataulullisesti mahdollista. Kaikkien osapuolten aktiivisuuden ja vuorovaikutuksen koettiin

kuitenkin helpottaneen haasteita ja tiedon välittäminen perheohjaajien ja opiskelijoiden välillä oli tärkeää. Näin perheen tilannetta voitiin viedä yhdessä eteenpäin.

Perheohjaajilta ja Diakin opettajilta selvitettiin hankkeen **kuormittavuutta** omaan työmääräänsä nähden. Vastausten perusteella hanketta ei koettu liian kuormittavana, mutta reflektoinnit sekä yhteiset tapaamiset edellyttivät vastaajien mukaan tarkempaa ja pitkäjänteisempää oman työn suunnittelua. Opiskelijoiden mukaan tulo perheiden arkeen vaati myös jonkin verran markkinointia. Sähköpostin välityksellä käydyt keskustelut olivat tuntuneet kiireisessä arjessa välillä haastavilta, mutta yhteisten kokousten ja tapaamisten kerrottiin olleen tehokkaita ja tavoitteellisia.

Haasteista huolimatta **yhteistyön** koettiin alkaneen sujuvasti. Opiskelijoita kehoitettiin motivoituneiksi ja tunnollisiksi sekä heidän perhekäyntiensä jälkeisten raporttien kerrottiin sisältävän hyvää pohdintaa perheistä ja perhetyöstä. Työntekijöitä jäi mietityttämään opiskelijoiden mainitsema tunne niin sanotusti vain lastenhoidon olemisesta, mutta heidän mukaansa opiskelijat olivat merkittävässä roolissa perheiden tukena heidän kodissaan ja siksi myös perhetyön näköalapaikalla.

Lähtökohtaisesti positiivinen asenne yhteistyön perustehtävää kohtaan heijastui luottamuksellisena ja positiivisena yhteistyöhön eri toimijoiden välillä. Opiskelijoiden vastuullisuus, sitoutuminen ja motivaatio toimintaa kohtaan oli kenties merkittävin hyvän yhteistyön elementti Diakin ja Espoon lapsiperheiden perhetyön kesken. (Työntekijä.)

Mietityttämään jäi onko opiskelijoilla riittävästi tietoa perhetyöstä ja sen tarjoamasta tuesta. **Kehitysehdotuksena** opintojaksoon toivottiin puheeksi ottamisen koulutusosiota opiskelijoiden tueksi. Työntekijät jakoivat opiskelijoiltakin tulleen ajatuksen lisääjasta perheistä keskustelemiseen ensitapaamisen aikana. Opiskelijoille toivottiin myös selkeämpiä ohjeita tavoitteiden laatimiseen ja käytännön työskentelyyn perheessä. Perhetapaamisten parin ensimmäisen käynnin tavoitteeksi voisi asettaa perheeseen ja sen elämään tutustumisen lastenhoidon

kautta. Perheohjaajan ja opiskelijoiden tapaaminen hankkeen alkuvaiheessa taas voisi keskittyä puheeksi ottamisen menetelmään.

Yhteisessä lopputapaamisessa nousi esille, että opiskelijan rooli sekä opiskelijana että työntekijänä on erittäin haastava ja opiskelijan on tärkeä olla itsellensä myös armollinen. Alussa luodut tavoitteet voivat muuttua hankkeen aikana. On myös mahdollista asettaa lisätavoitteita, jos opiskelijat kokevat, että alkuperäiset tavoitteet saavutetaan jo varhaisessa vaiheessa hanketta.

Opiskelijan olisi hyvä tuoda esille omaa rooliaan perheessä. Olisi tärkeää ottaa esille omaa osaamistaan vanhempien kanssa ja keskustella myös sosionomin koulutuksesta. Näin heidän käsityksensä opiskelijoiden osaamisesta mahdollisesti selkiytyisi. Perheet saattaisivat myös rohkeammin ottaa arjen haasteita puheeksi opiskelijoiden kanssa.

Kyselyjen ja lopputapaamisen perusteella TOP-hanke toteutui kaikkien mielestä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Yhteiset tapaamiset perheohjaajien, opiskelijoiden sekä Diakin opettajien kanssa ennen opiskelijoiden aloittamista perheessä sekä opiskelijoiden tapaamiset opettajan kanssa hankkeen aikana loivat toimivan rakenteen yhteistyölle. Perheet olivat tyytyväisiä opiskelijoiden toimintaan ja vastaajien mukaan saivat käynneistä tukea jaksamiseen.

Minä perheohjaajana koen saaneeni heiltä (opiskelijoilta) tukea perheeseen ja samaa viestiä on tullut perheeltä. Joten hyvää työtä ovat opiskelijat tehneet ja siitä on apua tässä hektisessä työssä, kun asiakkaista on paljon ja oma aika ei riitä kaikkeen. (Työntekijä.)

6.4 Perheiden lapset nauttivat ja vanhemmat saivat tukea arkeen

Perheet toivat esille **lähteneensä mukaan** hankkeeseen erilaisista syistä. Perheohjaajan tarjoaman mahdollisuuden myötä monelle vanhemmalle heräsi mielenkiinto hanketta kohtaan. Vanhempia miellytti ajatus opiskelijoiden antamasta avusta perhe-elämän arkeen. Vanhemmat kertoivat tarvitsevänsä apua kiireen keskellä lastenhoitoon. Esille tuli myös, että hanketta pidettiin hyvänä mahdollisuutena sekä perheelle itsellensä että opiskelijoille.

No yks varmaan syy mukaan pyytämiselle oli se, että mä kuitenkin oon yksin noitten kolmen kanssa, että välillä saa niille semmosta ylimäärästä ohjelmaa. Mä saan ehkä vähän omia touhuttuu. (Perhe.)

Ei ollu, ei mitään odotuksia. Että sehän oli ihan hauska sillainkin, kun ei ollut mitään tietoa, muutakun silleen, että ne tulee tänne ja on apuna. Ja oli ne kuitenkin ihan mukavat ihmiset, jotka oli ja huomasi, että tota niitten kanssa me tullaan toimeen ja lapsetkin tulee toimeen. Niin silleen, että jaha, ihan hauska uusi kokemus. (Perhe.)

Perheiden vanhemmilla **odotukset ennen hanketta** olivat tunnetasolla monenlaisia. Joissain perheissä ei osattu odottaa erityisemmin mitään ja toisaalta pohdittiin mitä hankkeen opiskelijoiden työskentely tulee pitämään sisällään. Moni toi esille olevansa kiitollinen, tyytyväinen ja iloinen tulevasta avusta. Eräs vanhemmista kuvaili tunnelmiaan huojentuneiksi ja luottavaisiksi. Kaikissa perheissä lapsille oli kerrottu opiskelijoiden käynneistä etukäteen. Lapset suhtautuivat opiskelijoihin hyvin ja odottivat innolla opiskelijoiden tuloa.

Odotukset oli sitä apua arkeen ja mikä olikin sitten tavoitteena. (Perhe.)

No varmasti sellasii niinkun, eikse nyt ollut niinku pääasiallisesti meikäläisen jaksamista niinkun tukemaan että. (Perhe.)

Siinä tota, no siinä oli jotain siinä oli, että lasten kanssa ovat tai keskittyvät et me saadaa sitten tota tehdä omia asioita. Se toteutu tosi hyvin. (Perhe.)

Perhekäyntien sisältöön vanhemmat toivoivat erityisesti lapsille ohjelmaa ja viihtymistä. Tämän myötä kaivattiin tukea omalle jaksamiselle ja mahdollisuutta tehdä omia asioita. Yhdessä perheessä odotettiin opiskelijoista olevan aikuista seuraa myös kodin arjessa. Eräs vanhempi kertoi myös, että uskoo parhaiten opiskelijoiden käyntien sisältöjen rakentuvan itsestään ilman erityisempiä toivomuksia.

Perheissä tuotiin esille, että opiskelijoiden käynneille asetettiin **tavoitteita**. Tavoitteet liittyivät pitkälti käyntien toivottuihin sisältöihin. Kahdessa perheessä yhdeksi tavoitteista muotoutui vanhemman mahdollisuus antaa erityistä huomiota jollekin lapsista, kun opiskelijat olivat paikalla apuna muiden lasten kanssa. Toisessa perheessä tämän tavoitteen tarve muuttui hankkeen aikana ja tavoitetta

muokattiin sen myötä. Kokonaisuudessaan tavoitteet saavutettiin pääasiassa todella hyvin.

On ollut hyvää työtä, jopa pelastavaa joissain tilanteissa. (Perhe.)

Se oli ihan kiva, että ne teijän opiskelijat täällä kävi. Mielellään kyllä kaikki mahdollinen apu otetaan vastaan, että en kyllä sano ei, jos joku tarjoutuu auttamaan. (Perhe.)

Sai kelata ihan omia ajatuksia, mikä on hyvä. Ja ne leikki tässä eikä tullu sellasta huonoa omaatuntoa että lapset ois jonkun ruudun ääressä tai jotain että ne sai kyllä kivaa tekemistä. (Perhe.)

Se oli semmosta kannattelevaa varmaan siinä vaiheessa. En tiedä oliko niin pitkäkantoisempia merkityksiä, mutta oli hyvin pimeä syksy takana ja hyvin pimeää aikaa. Akuuttia apua arjen tukemiseen. Mutta mistä sitä tietää, jos ei olisi sitä ollut. Se oli sellasta aika uupunutta aikaa koko perheessä. (Perhe.)

Kaikissa perheissä oli päällimmäisenä positiiviset **kokemukset** opiskelijoiden käynneistä. Moni vanhempi pohti, että kokemus oli hyvä molemmille osapuolille. Erityisesti hankkeen aikana lapsille mahdollistui erillinen ja jakamaton huomio, jollaista vanhemmat eivät itse yksin aina pysty arjen kiireessä lapsille haluamallaan tavalla antamaan. Lapset myös nauttivat opiskelijoiden kanssa leikkimisestä ja muusta tekemisestä. Sen myötä hankkeella oli merkitystä perhe-elämän hyvinvoinnin kannalta.

Eräässä perheessä tuotiin esille, että työ oli **vaikutuksiltaan** kriittisellä hetkellä tärkeää apua. Vanhemmat kertoivat saaneensa opiskelijoiden antaman tuen myötä hieman irtiotta arkeen. Hankkeella oli monen vanhemman mielestä hyvä vaikutus omaan jaksamiseen arjessa. Joissain perheissä opiskelijoiden kanssa oli tehty myös suunnitelmia lastenhoitoavuksi tulemisen suhteen, jolloin heistä voi olla apua myös jatkossakin.

Miksei (lähtisi mukaan uudelleen). Jos vois heti hypätä siihen kertaan 7 tai 8 ku on kaikki jo niinku, tuntuu et homma sujuu ja kaikki on tutustunu ja sillee et tavallaa siihä vois niinku ei ois yhtään paha et jos ois vaik ollu pari kertaa enemmän. Koska tuli sellanen olo et mitä lähemmäs loppua tultiin, ni sitä enemmän myös jo lapset odotti sitä enemmän, kun itekki jo tavallaa odotti. Ja silleen tavallaan tuntu et loppu kesken. Mä joo ymmärrän et siin on nää tietyt opintopisteet

tulee tietysti kasaan jo aiemmin, mut se, että must se ei ois yhtään haitannu, jos olis ollu pari enemmän niit kertoja. Niinku parani loppua kohden se niinku hyötysuhde. (Perhe.)

Lähinnä et opiskelijat vois olla vähän rohkeemmin niinku alussa kontaktissa. (Perhe.)

Se olis kivempi, jos ne tunnit olis jotenkin könttätuntimäärä, joka pitäis tehdä ja sen sais suunnitella. Jos tekis vaikka jonkun retken yhdessä tai jotain. Joku kerta vois olla vaikka neljä tuntia, jos opiskelijoille vaan sopii. (Perhe.)

Ehkä jotain, että siinä alussa vois enemmän kertoo sille perheelle ja niinku sit suunnitella, mitä niitten kanssa tekee. Että pystyisi ihan ekasta kerrasta nauttii täysillä. Ainahan se on alussa pikkasen selasta tutustumista, näin, mutta kumminkin silleen, että pystyis kumminkin ennen ku tulevat ekan kerran, niin suunnittelemaan jotain. (Perhe.)

Kaikissa perheissä nousi esiin, että opiskelijoiden käyntikerran kahden tunnin aika on lapsiperheen arjessa hyvin lyhyt aika. **Kehitysehdotuksina** toivottiin enemmän aikaa tai mahdollisuutta jakaa kokonaistuntimäärää eri käyntikerroille yhdessä perheen ja opiskelijoiden suunnitteleamalla tavalla. Joissain perheissä toivottiin tarkemmin tietoa hankkeen alkuvaiheessa perheohjaajilta, jotta vanhemmat voisivat halutessaan suunnitella tarkemmin eri kertoja. Toisaalta myös joissain perheissä kaivattiin opiskelijoilta vielä hieman vahvempaa otetta käyntikertojen sisältöjen suunnittelussa vanhempien kanssa sekä oma-aloitteisuutta perheen lasten kanssa toimimisessa.

Monissa perheistä oltiin valmiita lähtemään mukaan uudestaankin hankkeeseen. Hankkeeseen suositeltiin jatkossakin ottamaan perheitä, joissa on useita eri-ikäisiä lapsia ja varsinkin pieniä lapsia. Erityisesti monikko- ja yksinhuoltajaperheiden ajateltiin voivan hyötyä vastaavasta tukimuodosta. Vanhemmat kehottivat jatkamaan tämän tapaista hanketoimintaa myös jatkossa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vanhemmuuden tukeminen on perhetyössä tärkeässä roolissa (Järvinen 2012, 126). Se voi näyttäytyä monella tavalla, joista yksi on myös konkreettinen apu lastenhoidossa. Osa opiskelijoista koki tekevänsä hankkeen aikana enimmäkseen lastenhoitoa, mikä koettiin turhauttavaksi. Toisaalta kuitenkin perheohjaajat ilmaisivat, että lapset ovat perheen ydin ja väylä vanhempien luottamuksen saamiseen. Juuri konkreettinen apu lasten kanssa on monesti se, jota vanhemmat eniten kaipaavat. Sen myötä he saavat hetken hengähtää kiireisen arjen keskellä voiden luottaa siihen, että lapset ovat turvallisessa ja viihtyisässä seurassa sekä saavat heille sopivaa virikettä ja toimintaa. Perheiden hyvinvointi on suuresti riippuvainen myös lasten hyvinvoinnista.

Puheeksi ottamista käytiin yhteisissä tapaamisissa opiskelijoiden ja työntekijöiden kanssa läpi. Perheohjaajat toivat useasti esille, että perheissä työskennellessä on tärkeä osata ottaa asioita puheeksi. Jotta voidaan ottaa haasteellisia asioita puheeksi, on tärkeä luoda keskusteluyhteys vanhempiin. Yhteiset keskustelut päivittäisistä asioista vanhempien kanssa muodostavat turvallisen ilmapiirin ja mahdollistavat luottamuksen synnyn. Perheiden kanssa työskennellessä on tärkeä muistaa, että keskustelussa nostetaan esille hyviä ja toimivia asioita ja tuodaan vanhempien voimavaroja esille. Opiskelijat toivat esille loppuhaastattelussa, että he olisivat kaivanneet enemmän opetusta puheeksi ottamisesta. Heille työmenetelmä jäi epäselväksi ja osasta tuntui hankalalta ottaa tiettyjä asioita perheen kanssa puheeksi. Toisaalta osa perheistä oli loppuhaastattelussa toivonut, että opiskelijat kertoisivat heti alussa enemmän itsestään, koulutuksestaan ja osaamisestaan, jotta vanhemmat voisivat hyödyntää heitä paremmin. Lisäksi osa perheistä toivoi, että opiskelijat lähtisivät rohkeasti mukaan perheen toimintaan ja olisivat aktiivisempia käyntien suunnittelemisessa. Opiskelijat voisivat jatkossa suunnitella tarkemmin perheessä tapahtuvia käyntejä vaikka yhdessä perheen kanssa. Espoon kaupungin johtava perhetyönohjaaja otti yhteisessä tapaamisessa esille, että jatkossa olisi opiskelijoiden hyvä päästä tutustumaan myös Lapset puheeksi -menetelmään, joka auttaisi perhetyössä.

Vuorovaikutuksen tukeminen lapsen ja vanhemman välillä on erittäin tärkeää, jotta kiintymyssuhde heidän välillään säilyy hyvänä ja toimivana (Vilén ym. 2010, 127). Hankkeen aikana opiskelijoiden käynnillä voitiin kiinnittää huomiota vuorovaikutuksen tukemiseen esimerkiksi mahdollistamalla vanhemmalle ja jollekin lapsista hetki yhteistä aikaa, kun opiskelijat huolehtivat muista lapsista. Vanhemmat saivat annettua yksilöllistä huomiota eri tilanteissa lapsilleen ja toisaalta lapset saivat myös erityishuomiota opiskelijoilta.

Kaikki hankkeen osapuolet olivat pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä hankkeeseen. Opiskelijat pitivät erittäin hyödyllisenä parityöskentelyä, joka mahdollisti perhekäyntien aikana nousseiden asioiden yhteisen pohtimisen ja oman toiminnan kehittämisen mahdollisuuden. Opiskelijoiden ammatillisuus vahvistui hankkeen aikana ja he pääsivät harjoittelemaan puheeksi ottamista perheissä käytännön työssä. Yhteistyö työelämän kanssa vahvistui ja tuki teoriassa opittuja asioita, ja jokainen opiskelija koki tärkeänä osallisuutensa perheiden arjessa. Perheiden vanhemmat saivat itselleen hetken hengähtää omasta arjestaan ja samalla myös lapset olivat onnellisia opiskelijoiden huomiosta ja heidän kauttaan tulleesta toiminnasta. Perheohjaajat olivat tyytyväisiä voidessaan luottaa perheiden saavan konkreettista tukea opiskelijoilta ja samalla ohjaajat saivat myös tietoa perheiden arjen kuulumisista.

8 KIRKON TYÖ PERHEIDEN ARJESSA

Suomen evankelisluterilaisen kirkon tekemä perhetyö on pääosin rikasta ja monipuolista. Joissakin seurakunnissa perhetyöllä on pitkät perinteet ja työmuotoja on muodostunut paljon. Toisissa seurakunnissa perhetyötä tehdään hyvin vähän vaikka sille olisi paljon tarvetta. (Kirkkohallitus 2009, 23; Tuominen 2014; Kanerva & Wenell 2014.)

Perhetyötä seurakunnissa tekevät monet työntekijät, esimerkiksi papit, lastenohjaajat ja diakonit. Harvoissa seurakunnissa tunnetaan varsinaisesti perhetyöntekijä-nimikettä, mutta esimerkiksi Espoon seurakunnissa ensimmäiset perhetyöntekijät nimitettiin jo 1970-luvulla. Työmuotoina seurakunnan perhetyössä voivat olla erilaiset ryhmät, leirit ja kerhot, asiakastapaamiset, yksinhuoltajaperheiden auttaminen tai kodeissa vierailu lapsen syntymisen jälkeen. (Kirkkohallitus 2009, 23; Tuominen 2014; Kanerva & Wenell 2014.)

Esittelemme tässä luvussa seurakuntien tekemää vahvistavaa ja korjaavaa perhetyötä sekä pohdimme, voisiko TOP-hankkeen toimintatavan siirtää myös seurakunnissa tehtävään perhetyöhön. Voisiko opiskelijoita ottaa mukaan hankkeeseen enemmän niin, että osa suorittaisi TOP-hankkeen jossakin Espoon seurakunnassa perhetyössä? Haastattelimme käytännön toteutuksesta kahta Espoon tuomiokirkkoseurakunnan perhetyöntekijää.

8.1 Seurakuntien vahvistava ja korjaava perhetyö

KUVIO 8. Seurakunnissa tehtävän perhetyön muodot (Kirkkohallitus 2009, 23)

Ilo ja oppiminen kirkon perhetyössä kuvaavat toimintaa ja kohtaamisia, joissa ollaan yhdessä ja kiinnostuneita uuden oppimisesta. Ilo ja oppiminen ovat vahvistavaa työtä, jonka konkreettisina työmuotoina ovat esimerkiksi perhemessut, kerhot, ryhmät tai vanhempaintilaisuudet. Osallistujilla on mahdollisuus nauttia yhdessäolosta ja oppia erilaisia taitoja sekä tilaa peilata elämänskysymyksiä ja -kokemuksia. Ihminen on luontaisesti kasvuhakuinen ja se näkyy eri tavalla eri rooleissa, esimerkiksi tyttönä ja poikana, miehenä ja naisena, puolisona ja vanhempana, isovanhempana tai kummina. (Kirkkohallitus 2009, 24.)

Kirkon vahvistavaan työhön kuuluu ilon ja oppimisen lisäksi vaativien elämänvaiheiden ennakointi. Seurakuntien työntekijöillä on mahdollisuus ennakoida perheiden riskialttiita muutoskohtia ja tarjota niihin tarvittavaa tukea. Vaativat elämäntilanteet liittyvät usein eri-ikäisten kehitystehtäviin tai parisuhteen ja perheen elämänskaaren vaiheisiin. Ensimmäisen lapsen syntymän yhteydessä, murrosikäisen perheessä tai lasten muuttaessa pois vanhempien luota tarvitaan **vahvistamista**

esimerkiksi seurakuntien neuvolayhteistyön, perhekerhojen, rippikoulutyön ja parisuhdetoiminnan avulla. (Kirkkohallitus 2009, 25.)

Kirkon korjaavaan perhetyöhön kuuluu **varhaisen tuen** tarpeen huomaaminen ja siihen reagoiminen. Perheen hyvinvoinnista työntekijä saa usein tiedon lapsen ja nuoren kautta. Huoli on viisasta ottaa puheeksi toisen työntekijän kanssa, mikäli joku asia lapsen, nuoren tai aikuisen käyttäytymisessä alkaa vaivata mieltä. Tilanteen pahenemista voidaan ehkäistä ja perheen tilannetta auttaa varhaisella puuttumisella ja ammattiavun piiriin ohjaamisella. (Kirkkohallitus 2009, 24.)

Ongelmien työstäminen ja kriisiapu kuuluvat myös kirkon korjaavaan perhetyöhön. Yksittäistä perheenjäsentä, pariskuntaa tai koko perhettä voidaan auttaa ongelmien työstämisen ja kriisiavun kautta. Ongelmallinen tilanne on voinut syntyä äkillisestä kriisistä tai pitkällä aikavälillä ja monimutkaistuu helposti jos ongelmia ei käsitellä tietoisesti. (Kirkkohallitus 2009, 25.)

Kirkon työntekijöillä on perustietous palveluohjauksesta sekä siitä, miten toimia välittömänä lähimmäisapuna äkillisissä kriisitilanteissa. Osalla työntekijöistä on myös ammatillista osaamista terapeutukseen prosessiin ja rinnalla kulkemiseen. Konkreettisia toimintamuotoja ovat kotikäynnit, kertaluonteiset tapaamiset ja pitkäkestoinen työskentely sekä vertaisryhmät. (Kirkkohallitus 2009, 25.)

8.2 Opiskelijana seurakunnan perhetyössä

Opiskelijalle seurakunta ja sen perhetyö olisi monipuolinen harjoitteluympäristö. TOP-hankkeen myötä opiskelija voisi tutustua moniin erilaisiin perhetyön työmuotoihin. LAP-opintokokonaisuus ja TOP-hanke sijoittuvat ajallisesti juuri ennen kristillisen kasvatuksen opintokokonaisuutta ja sen jälkeistä seitsemän viikon seurakuntaharjoittelua. Seurakunnan perhetyössä mukana oleminen voisi toimia opiskelijalle erinomaisena johdantona kristilliseen kasvatukseen ja seurakunta-

harjoitteluun. Näemme, että hankkeessa mukana oleminen voisi tuoda lisäsisältöä erityisesti seurakunnan nuorisotyöhön harjoitteluun meneville, jotta opiskelijalle voisi tulevaisuudessa muotoutua mahdollisimman perhelähtöinen työote.

TOP-hankkeessa opiskelijoille muodostuu tiivis asiakasprosessi, koska työ tehdään pitkällä aikavälillä yhdessä perheessä. Seurakunnassa prosessi muotoutuisi enemmän opiskelijan ammatillisen kasvun ympärille. Pohdimme Kirsi Kanervan ja Outi Wenellin (2014) kanssa, olisiko parempi, jos opiskelija kulkisi harjoittelukerrat yhden vai useamman työntekijän kanssa. Prosessin muodostumisen kannalta yhden työntekijän kanssa muotoutuisi luottamussuhde, jossa oppimisen reflektointi voisi tapahtua. Ennen harjoittelun alkamista opiskelijan kanssa tulisi tehdä tavoitteet ja niiden ympärille suunnitella toiminta, jo olemassa olevan TOP-hankkeen tapaan.

Espoon kaupungin ja Espoon seurakuntien välillä on monipuolista yhteistyötä. Espoossa esimerkiksi perhevalmennus toteutetaan yhdessä seurakunnan työntekijöiden kanssa. Perhevalmennukseen kuuluu kaksi tapaamista ennen lapsen syntymää ja yksi sen jälkeen. Seurakuntien vastuulla on järjestää toinen ennen synnytystä tapahtuvista tapaamisista, teemalla parista perheeksi. Opiskelija voisi tulla mukaan perhevalmennukseen sekä perhe- ja päiväkerhoihin, osaksi aikaa leirille tai kurssille ja mahdollisuuksien mukaan asiakaskeskusteluihin. Opiskelijat voisivat harjoitella hyvien asioiden puheeksi ottamista esimerkiksi, kun lapsia haetaan päiväkerhosta. (Kanerva & Wenell 2014.)

Tavoitteet ja suunnitelma voivat muuttua prosessin aikana, jos olisi esimerkiksi mahdollista tarjota enemmän vanhemmuuteen liittyviä asiakastapaamisia, joista ei välttämättä tiedetä etukäteen. Seurakunnissa ei varsinaisesti tehdä kotiin vievää perhetyötä ja, jotta työntekijöiden työnkuva ei muuttuisi, opiskelijat tulisivat siis mukaan jo olemassa oleviin työmuotoihin. (Kanerva & Wenell 2014.) Toisaalta jäimme pohtimaan, olisiko vielä mahdollisuutta kehittää seurakuntiinkin kotiin vievää perhetyötä.

9 POHDINTA

TOP-hanke on saanut selvästi positiivisen vastaanoton perheiltä. Myös hankkeen kaikki muut osapuolet ovat olleet tyytyväisiä tähän mahdollisuuteen. Hanketta on varmasti edelleenkin hyvä kehittää tietoisesti pohtien ja keskustellen. Mielestämme opiskelijat sekä Diakin että Espoon lapsiperheiden perhetyön työntekijät ovat vastuullisia pitämään yllä reflektiivistä otetta. Itse ehdotamme, että seuraavaan hankkeen toteutumiskertaan palautettaisiin opiskelijoiden perhekäyntien ajaksi kolme tuntia. Käyntikertoja perheisiin voisi edelleen olla 8-10, jolloin perhekäyntien kokonaistuntimäärä olisi 24-30 tuntia. Palautteista nousi esille, että perheet ja opiskelijat toivoisivat voivansa itse jakaa kokonaistuntimäärän omalla tavallaan, jotta heidän olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi yhteisiä pidempiä retkiä.

Tulevaisuudessa hankkeen markkinointiin opiskelijoille voisi painottaa jo valmista innostusta tai otetta perhetyöhön. Opiskelijat kaipasivat tutkimuksemme mukaan enemmän perehdytystä hankkeeseen. Mielestämme opinnäytetyömme voisi toimia opiskelijoiden kannalta jonkinlaisena perehdytysmateriaalina hankkeeseen mukaan tullessa. Myös hankkeen ensimmäistä kokoontumista voisi pidentää kokonaisen koulu- ja työpäivän pituiseksi koulutuspäiväksi, jolloin käytäisiin läpi opiskelijoiden roolia perheissä ja ennaltaehkäisevän perhetyön kannalta hyödyllisiä työmenetelmiä keskustellen. Tämän päivän aikana voitaisiin jakaa myös perheet ja opiskelijaparit.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta pyrimme olemaan huolellisia käsitellessämme ja tulkitessamme tutkimusaineistoa. Kävimme läpi aineistot moneen kertaan ja keskustelimme siitä, miten ymmärrämme haastateltavien käyttämiä erilaisia ilmaisuja. Kun kyseessä oli laadullinen tutkimus, jonka aineistot koostuvat ihmisten kokemuksista, oli tärkeää myös tietoisesti rajata aineistoja tutkimuksemme kannalta olennaisiin asioihin. Työstimme myös yhdessä etukäteen tarkkaan haastateltaville mahdollisimman olennaisia kysymyksiä ja selkeitä kysymysten asetteluja.

Opinnäytetyötä kirjoittaessa oli tärkeä huomioida kaikkien haastateltavien osapuolten nimettömyys. Tutkimuksen tuloksia käsiteltiin yleisellä tasolla siten, ettei kenenkään henkilöllisyys paljastu tekstistä. Erityisesti asiakasperheiden anonymiteetin säilymisen merkitys korostui, sillä koko hanke liittyy heidän henkilökohtaiseen elämäänsä, jonka yksityisyyttä on ehdottoman tärkeää kunnioittaa. Eettisyyden kannalta otettiin huomioon opinnäytetyöprosessin läpinäkyvyys, jottei perheet jäisi epätietoisiksi hankkeen kulusta. Pyrimme myös kunnioittamaan asiakkaita haastatteluissa ja luomaan haastattelutilanteisiin mahdollisimman matalan kynnyksen kaikenlaiselle keskustelulle. Toivomme, että saavutimme kaikkien haastateltavien luottamuksen, jotta heillä oli tilaa puhua haluamistaan kokemuksista hankkeeseen liittyen.

Kriittisestä näkökulmasta katsoessamme opinnäytetyön kokonaisuutta pohdimme, että aina asioita voisi tutkia laajemminkin. Esimerkiksi tutkimuksemme aineistonkeruu olisi voinut olla vielä laajempaa tekemällä myös yksilöhaastatteluja opiskelijoille ja perheen eri jäsenille ottaen lapset mukaan. Valitsemissamme menetelmissä oli erityisesti se riski, että aineisto olisi voinut jäädä liian niukaksi. Luotimme siihen, että haastateltavat kertoisivat kokemuksistaan monipuolisesti. Olemme tyytyväisiä, että nämä valitsemamme menetelmät toimivat. Haasteeksi voi myös tulla se, että olimme aktiivisessa roolissa molemmissa tähän asti toteutetuissa hankkeissa ja sen myötä hyvin sisällä kokonaisuudessa. Olemmeko osanneet huomata kaikki näkökulmat, kun emme olleet täysin objektiivisessa tutkijan roolissa? Tietenkin olemme pyrkineet katsomaan välillä etäämmältä kokonaisuutta ja esimerkiksi saamaan palautetta myös ulkopuolisilta pohtiessamme opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä.

Olemme toimineet koko opinnäytetyöprosessin aikana loistavana tiiminä, sillä koemme tukeneemme ja innostaneemme toisiamme tekemään kattavaa ja laadukasta tutkimusta. Ryhmätyötaitojen merkitys on ollut kantavana teemana koko opintojen aikana. Ryhmässä on ollut hyvä reflektoida ja jakaa työtä tasapuolisesti pitkin prosessia. Sama ajatus on ollut myös TOP-hankkeessa mukana olleilla opiskelijapareilla. Toivomme, että nämä oppimamme ryhmätyötaidot voisivat siirtyä mukanamme työelämään.

Olemme kasvaneet ammatillisesti todella paljon tämän opinnäytetyöprosessin myötä. Koemme, että olemme erikoistuneet ja perehtyneet aiheeseemme laajasti. Samalla meidän jokaisen kiinnostus perhetyöhön on kasvanut ja vahvistunut. Mielestämme olemme saaneet aikaan hyvän kokonaisuuden, joka on selkeä ja ytimekäs. Olemme tyytyväisiä tekemäämme työhön ja voimme ylpeänä esittää sen lopputulokset.

Tutkimuksemme myötä näemme ennaltaehkäisevän työn merkityksen laajasti sosiaalialalla. Erityisesti perhetyössä ruohonjuuritason työllä voi olla pitkäkantoisiaakin positiivisia vaikutuksia perheiden hyvinvoinnin kannalta. Olemme innostuneita tulevaisuuden suhteen astuessamme työelämää. Pohdimme, miten kehitettävää työtötta voisi pitää yllä omalla työpanoksella.

Jatkossa hankkeeseen liittyen voisi tehdä muitakin opinnäytetöitä. Esimerkiksi produktina hankkeen toteutuksen jälkeen muutaman kuukauden päästä voisi mukana oleville perheille järjestää keskusteluryhmäkertoja, jolloin perheet saisivat kokemusta vertaistuesta ja mahdollisuuden jakaa ajatuksiaan hankkeeseen, vanhemmuuteen sekä perhe-elämän haasteisiin ja iloihin liittyen. Tämän ohessa heidän kokemuksistaan voisi tehdä laadullisen tutkimuksen. Kehittämishanketyyppisesti TOP-hankkeen laajenemista myös muihin Diakin yksikköihin voisi pohtia ja työelämän yhteistyötahoja kartoittaa lisää.

LÄHTEET

- Anttila, Ulla & Pudassalo-Kananen, Irene 2012. Lapsiperheiden perhetyö Espoossa. Diaesitys 20.8. Viitattu 26.10.2014. <http://espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2012253380-3-3.pdf>
- Antikainen, Ingrid 2008. Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus – kiintymyssuhteen perusta. Sivut päivitetty 20.5.2008. Viitattu 30.9.2014. <http://demo.seco.tkk.fi/tervesuomi/item/nn:247>
- Bardy, Marjatta 2011. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) 2011. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Diak i.a.a. Opetussuunnitelma 2012-2013. Viitattu 3.4.2013. https://soleops.diak.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOh-jOps/tab/tab/sea?ryhma_id=3547088&koulohj_id=3189516&valkiel=fi&stack=push
- Diak i.a.b. Tutkintosääntö. Viitattu 3.4.2013 <http://www.diak.fi/opiskelu/tutkintosääntö/>
- Diak i.a.c. Työelämän osaamisympäristö. Viitattu 4.4.2013. <http://www.diak.fi/tyoelama/TOP/Sivut/default.aspx>
- Effica-raportointi 2014. Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyön tilastoja. Sähköpostiviesti 8.10.2014. Vastaanottaja Petraliina Kaitainen. Ei julkaistu, tuloste tekijän hallussa.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2012. Huoli puheeksi, opas varhaisista dialogeista. Stakes oppaita 60. Tampere: Yliopistopaino Oy.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Espoo 2014. Perhetyö. Viitattu 12.9.2014. http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaalija_terveyspalvelut/Perhe_ja_sosiaalipalvelut/Lapsiperheiden_palvelut/Neuvolat_ja_perhetyo/Perhetyo
- Espoon seurakunnat i.a. Perheasiain neuvottelukeskus. Viitattu 28.9.2014. <http://www.espoonseurakunnat.fi/web/tukea/perheasiain-neuvottelukeskus>.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) 2007. Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.

- Heikkinen, Hannu L.T.; Tomi, Kiilakoski & Rovio, Esa 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Hannu L.T.; Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) 2007. Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Hiilamo, Heikki 2002. The Rise and Fall of Nordic Family Policy? Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hämeen-Anttila, Lotta 2014. Uusi sosiaalihuoltolaki parantaa lastensuojelua. Keski-suomalainen 22.5. Viitattu 21.10.2014. <http://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitukset/uusi-sosiaalihuoltolaki-parantaa-lastensuojelua/182>
- Hämäläinen, Juha 2007. Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hämäläinen, Juha 2010. Perhepolitiikka. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.) 2010. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Janhonen, Sirpa & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2005. Kohti asiantuntijuutta – opiminen ja ammatillinen kasvu sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kanerva, Kirsi & Wenell, Outi 2014. Perhetyöntekijät, Espoon tuomiokirkkoseurakunta. Henkilökohtainen tiedonanto 21.10.2014.
- Ketola, Jari 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Jari Ketola (toim.) 2008. Perhehoito - tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Juva: PS-kustannus.
- Kirkkohallitus 2009. Minäkö perhetyön tekijä? Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:10. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kirkkohallitus i.a. Monimuotoinen perhe. Viitattu 24.10.2014. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2E5095>.
- Korhonen, Satu i.a. Lapsen ja vanhemman välisen myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen: Vuorovaikutusleikkioppaan käyttö kasvatusneuvonnan ja -ohjauksen apuvälineenä. Viitattu 15.9.2014. <http://www.thl.fi/documents/10542/473773/vuo0vovaikutusleikkiopas.pdf>.

- Laihonen, Päivi 2009. Neuvolan moniammatillinen perhetyö perheiden varhaisena tukena. Teoksessa Tuula Rouhiainen-Valo & Kirsi Sirola (toim.) 2009. Avautuvien mahdollisuuksien perhetyö neuvolassa. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17236/2009_D_4_Avautuvien_mahd_LAPSOS.pdf?sequence=1
- Laine, Anne; Ruishalme, Outi; Salervo, Pirjo; Sivén, Tuula & Välimäki, Päivi 2003. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveystalalla. Helsinki: WSOY.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000. Viitattu 21.10.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.
- Lastensuojelulaki 2007/417. 13.4.2007. Viitattu 22.10.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Lehmonen, Suvi 2009. "Nyt tarvis apua!" - Perheiden kokemuksia Espoon lapsiperheiden perhetyöstä. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Lähteenmäki, Suvi 2013. Neuvolan perhetyön lupaus asiakasperheelle - Neuvolan perhetyöntekijöiden kokemuksia perhetyön keskeisimmistä arvoista Vantaalla. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Terveystalalla edistämisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Martikainen, Kaisa 2007. Vuorotellen – Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin. Helsinki: Tietotekniikka- ja kommunikatiokeskus, Kehitysvammaliitto ry. <http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/Vuorotellen.pdf>
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmenetelmiin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Monimuotoiset perheet i.a. Monimuotoiset perheet -verkoston lausunto Valtioneuvoston Lapsi- ja nuorisopoliittiseen kehittämisohjelmaan 2012 - 2015. Viitattu 10.9.2014. http://www.monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2014/03/Lausunto_lapsijanuorisopol_ohjelma.pdf
- Nyman, Juha 2006. Metropoliluotain – Sosiaali ja terveystalalla pääkaupunkiseudulla vuonna 2015. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Opiskelijoiden henkilökohtaiset tiedonannot (8). 28.5.2014.
- Perheiden henkilökohtaiset tiedonannot (4). 13.5.2014–21.5.2014.

- Pudassalo-Kananen, Irene 2014. Johtava perheohjaaja, Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyö. Sähköpostiviesti 15.9.2014. Vastaanottaja Petraliina Kaitainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Pyhäjoki, Jukka & Koskimies, Mimosa 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeillä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystien ja hyvinvointin laitos.
- Pärnä, Katariina 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Sosiologia. Väitöskirja.
- Reijonen, Mikko (toim.) i.a. Perhetyöntekijänä toimiminen. Viitattu 19.9.2014. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo/perhetyontekijana-toimiminen>
- Reijonen, Mikko & verkkotoimitus i.a. Perhetyö. Viitattu 20.9.2014. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Solantaus, Tytti 2013. LAPSET PUHEEKSI - kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia. Viitattu 22.10.2014. http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/tlp/Lp_manuaali_ja_lokikirja_kun_vanhemmalla_on_mtr_ongelmia_13112013.pdf.
- Sosiaalihuoltolaki 1982/710, 17.9.1982. Viitattu 12.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>.
- Suomen asianajajaliitto 2014. STM: Uusi sosiaalihuoltolaki lisää matalan kynnyksen palveluja lapsille ja nuorille. Viitattu 21.10.2014. http://www.asianajajaliitto.fi/viestinta/oikeudellisia_uutisia/kotimaiset_tietolahteet/stm_uusi_sosiaalihuoltolaki_lisaa_matalan_kynnyksen_palveluja_lapsille_ja_nuorille.8160.news.
- Terveystien ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Huolen vyöhykkeet. Viitattu 23.9.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/verkostodialogiset_menetelmat/huolen_vyohykkeisto/vyohykkeet.
- Terveystien ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Huolen puheeksiottaminen varhain ja dialogisesti. Viitattu 20.9.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/verkostodialogiset_menetelmat/huolen_puheeksi_ottaminen

Tilastokeskus i.a. Perhe. Sivu päivitetty 21.1.2014. Viitattu 19.9.2014.
<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>.

Työntekijöiden henkilökohtaiset tiedonannot (7). Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyön viiden perheohjaajan ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Kauniasten toimipisteen kahden opettajan puolistrukturoidut Webropol-kyselyt. 4.2.2014–10.5.2014.

Tuominen, Minna 2014. Perhetyön asiantuntija, Kasvatus- ja perheasioiden yksikkö, Kirkkohallitus. Henkilökohtainen tiedonanto 22.9.2014.

Unicef i.a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 20.10.2014.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 25.9.2014. <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>.

Vilén, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Vilén, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina & Toivanen, Riikka (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä – menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

LIITE 1: Saatekirje perheille

Hei perheen vanhempi!

Teemme opinnäytetyötä Espoon kaupungin lapsiperheiden perhetyön ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteistyöhankkeesta, jossa olette mukana ottamalla vastaan opiskelijoiden tekemää perhetyötä perheeseenne.

Keräämme opinnäytetyöhön teidän kokemuksianne perhetyöstä haastattelujen avulla. Haluamme siis haastatella perhetilanteenne huomioon ottaen perheenne taloudessa vaikuttavia vanhempia. Hankkeen alussa ja keskivaiheessa opiskelijat tuovat käyntinsä yhteydessä teille kirjallisen kyselypaperin täytettäväksi. Kyselypapereihin vastataan itsenäisesti. Kun olette vastanneet kyselyyn, voitte laittaa kysymyspaperin annettuun kirjekuoreen ja sulkea kirjekuoren itse. Opiskelijat tuovat kirjekuoret suljettuina meille ja ainoastaan me luemme vastaukset.

Kun opiskelijoiden käynnit teidän perheessänne ovat päättyneet, tulemme vielä haastattelemaan teitä kasvotusten. Perhetilanteenne huomioon ottaen haastatteleamme perheenne taloudessa vaikuttavaa vanhempaa yksin tai vaikuttavia vanhempia yhdessä.

Arvostamme todella paljon sitä, että saamme kerätä tietoa teiltä. On tärkeää, että kerotte aidosti kokemuksistanne. Näin ollen olette vaikuttamassa hankkeen kautta tehtävään työhön. Kyselyjen tuloksia tullaan käsittelemään nimettömästi ja yleisellä tasolla eli henkilöllisyytenne ei tule paljastumaan opinnäytetyösämme.

Jos teillä ilmenee kysyttävää opinnäytetyöstämme, niin vastaamme mielellämme kaikenlaisiin kysymyksiin. Voitte ottaa yhteyttä sähköpostitse tähän osoitteeseen: petraliina.kaitainen@student.diak.fi

Ystävällisesti: Janna Granholm, Petraliina Kaitainen ja Miia Korttila

LIITE 2: Kysely perheille TOP-hankkeen alussa

Vastaaja: mies/nainen

Lasten lukumäärä ja iät:

Miksi lähditte tähän työskentelyyn mukaan?

Millaisia tunteita työskentelyyn mukaan lähteminen on teissä herättänyt?

Miten olette kertoneet lapsille opiskelijoiden tulosta ja miten lapset ovat suhtautuneet tähän tietoon?

Millaisia odotuksia ja toiveita teillä on opiskelijoiden perhetyöskentelyn suhteen?

Vapaa sana:

LIITE 3: Kysely perheille TOP-hankkeen puolivälissä

Vastaaja: mies/nainen

Lasten lukumäärä ja iät:

Miten olette kokeneet opiskelijoiden tuen tähän mennessä?

Miten tavoitteet, jotka alussa teitte yhdessä opiskelijoiden ja perheohjaajan kanssa, ovat tähän mennessä toteutuneet?

Miten lapsenne ovat suhtautuneet opiskelijoiden läsnäoloon?

Miten opiskelijat voisivat kehittää perhetyöskentelyä kanssanne?

Vapaa sana:

LIITE 4: Perheiden teemahaastattelujen runko TOP-hankkeen lopussa

Elämäntilanne ennen hankeyhteistyön aloittamista

- Elämäntilanne
- Miksi hankkeeseen mukaan
- Ajatukset ja odotukset ennen hanketta

Työn vaikutukset ja arviointi

- Millainen elämäntilanne on nyt
- Millaista opiskelijoiden tuki oli, mitä teitte opiskelijoiden kanssa
- Missä määrin työ vastasi ajatuksia ja odotuksia
- Työn arviointi lasten näkökulmasta
- Alussa asetettujen tavoitteiden toteutuminen
- Työskentelyn pitkäkantoiset vaikutukset perhe-elämään

Palaute ja muutosehdotukset

- Lähtisikö perhe uudestaan mukaan
- Myönteiset kokemukset ja kehittämishaasteet kokonaisuudessa
- Millaisille perheille suosittelisitte hankkeessa mukana oloa
- Kehitysehdotukset hanketta ja opiskelijoiden työtä ajatellen

LIITE 5: Opiskelijoiden haastattelurunko TOP-hankkeen alussa
(Ohjaa suullista ryhmähaastattelua)

Miksi halusitte tähän hankkeeseen mukaan?

Millaisia ajatuksia ja odotuksia heräsi ennen hanketta?

LIITE 6: Opiskelijoiden haastattelurunko TOP-hankkeen lopussa
(Ohjaa suullista ryhmähaastattelua)

Miten odotukset ja toiveet hanketta kohtaan toteutuivat?

Miten yhteistyö sujui eri toimijoiden kanssa?

Kuinka paljon ja minkälaista ohjausta olet saanut kevään aikana?

Kuinka kuormittavana olet kokenut TOP- hankkeen?

Mitä positiivista ja negatiivista palautetta haluaisit antaa hankkeesta kokonaisuudessaan?

Miten hanketta voisi kehittää jatkoa ajatellen?

Miten käytännön oppiminen on mielestäsi tukenut ammatillista kasvuasi?

Mitä muuta haluatte sanoa?

LIITE 7: Työntekijöiden Webropol Surveys -kysely TOP-hankkeen alussa

Onko työnantajasi: Diak vai Espoon kaupunki (rasti ruutuun)

Millaisia odotuksia sinulla oli ennen hanketta?

Mitä hyötyä hankkeesta on sinulle?

Millaisia haasteita hankkeessa voi olla?

Kuinka yhteistyö on alkanut?

Mitä muuta haluaisit sanoa?

LIITE 8: Työntekijöiden Webropol Surveys -kysely TOP-hankkeen lopussa

Miten yhteistyö sujui mielestäsi eri toimijoiden välillä?

Miten hanke on mielestäsi toteutunut?

Miten kuormittavana olet kokenut hankkeen?

Jos olit mukana hankkeessa aiemmin, millaisina koit muutokset kevään 2013 ja kevään 2014 välillä?

Miten hanketta voisi mielestäsi kehittää tulevaisuudessa?

Mitä muuta haluaisit sanoa hankkeesta?